

Turvallinen asuinalue ikäntyneille

Ympäristöministeriön julkaisu
2021:10

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:10

Turvallinen asuinalue ikääntyneille

Erja Rappe, Jere Rajaniemi

Ympäristöministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Ympäristöministeriö

© 2021 tekijät ja ympäristöministeriö

ISBN pdf: 978-952-361-225-9

ISSN pdf: 2490-1024

Kuvat: Kansikuva Ossi Gustafsson

Kuvat: s. 9 Ossi Gustafsson, s. 13, 36, 39, 44 Erja Rappe, s. 24 Malin Gustafsson

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021 Finland

Turvallinen asuinalue ikääntyneille

Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:10		Teema	Asuminen
Julkaisija	Ympäristöministeriö		
Tekijä/t	Erja Rappe, Jere Rajaniemi		
Kieli	suomi	Sivumäärä	71

Tiivistelmä

Väestö ikääntyy ja iäkkäät ihmiset asuvat yhä pidempään omissa kodeissaan tavallisilla asuinalueilla. Koska toimintakyky ikääntyessä heikkenee, tulee asumisen ja asuinalueiden turvallisuuteen kiinnittää kasvavaa huomiota.

Tässä selvityksessä tarkastellaan ikääntyneiden asukkaiden turvallisuutta asuinalueilla asumiseen ja turvallisuuteen liittyvien kansallisten ohjelmien ja -linjausten sekä tutkimuskirjallisuuden ja kyselyjen kautta. Tarkasteltavana ovat ikäihmisten kannalta keskeiset turvallisuusteemat ja ne keinot ja ratkaisut, joilla ikääntyneiden turvallisuutta pyritään asuinalueilla edistämään. Esillä ovat muun muassa paikallinen turvallisuussuunnittelu, terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen, ikäystävällisyyden kehittäminen sekä useat asumisen turvallisuutta tukevat hyvät käytännöt. Tarkasteltavana ovat myös liikkumisen turvallisuus ikääntyneiden näkökulmasta sekä turvallisuuteen vaikuttavat tekijät asuinalueiden fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä.

Selvityksessä korostetaan sektorirajat ylittävää turvallisuustyötä ja sen suositukset on tarkoitettu kaikille niille toimijoille, jotka osallistuvat kuntien turvallisuustyöhön ja ikääntyneiden kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen.

Asiasanat asuminen, asuinalueet, ikääntyneet, ikääntyminen, ikäystävällisyys, turvallisuus

ISBN PDF 978-952-361-225-9 **ISSN PDF** 2490-1024

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-225-9>

Trygga bostadsområden för äldre

Miljöministeriets publikationer 2021:10		Tema	Boende
Utgivare	Miljöministeriet		
Författare	Erja Rappe, Jere Rajaniemi		
Språk	finska	Sidantal	71
Referat	<p>Befolkningen åldras och äldre människor bor allt längre i sina egna hem i vanliga bostadsområden. Eftersom funktionsförmågan försämras då befolkningen åldras, måste man fästa allt större vikt vid säkerheten och invånarnas känsla av trygghet i boendet och bostadsområdena.</p> <p>I denna utredning har man granskat säkerheten och tryggheten för äldre invånare i olika bostadsområden med hjälp av nationella program och riktlinjer för boende och säkerhet samt forskningslitteratur och enkäter. Granskningen omfattar säkerhetsfrågor som är viktiga med tanke på de äldre och de metoder och lösningar som används för att försöka främja de äldres säkerhet och trygghet i bostadsområden. Utredningen tar upp den lokala säkerhetsplaneringen, främjandet av hälsa och välfärd, utvecklandet av åldersvänlighet samt flera goda exempel på hur man kan stöda trygghet i boendet. Även säkerheten när det gäller de äldres möjligheter att röra sig och faktorer som påverkar säkerheten i bostadsområdenas fysiska och sociala miljö tas upp.</p> <p>I utredningen lyfter man fram det sektorsövergripande säkerhetsarbetet. Rekommendationerna som lämnas genom det är avsedda för samtliga aktörer som deltar i kommunernas säkerhetsarbete och främjandet av äldre kommuninvånarnas välbefinnande.</p>		
Nyckelord	boende, bostadsområden, äldre, åldrande, åldersvänlighet, trygghet		
ISBN PDF	978-952-361-225-9	ISSN PDF	2490-1024
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-225-9		

A safe and secure residential area for older people

Publications of the Ministry of the Environment 2021:10		Subject	Housing
Publisher	Ministry of the Environment		
Authors	Erja Rappe, Jere Rajaniemi		
Language	Finnish	Pages	71

Abstract

The population is ageing, and older people live in their own homes in ordinary residential areas for a longer time than before. The functional capacity of the people deteriorates as they get older, which is why special attention should be paid to the safety and security of residential areas.

This report uses national programmes and strategies related to housing and its safety aspects, as well as scientific literature and surveys to explore the safety of older residents in the areas where they live. The report discusses the most important safety and security issues and the means and solutions employed to promote the safety of older persons in their residential areas. The topics include local safety and security planning, promoting health and wellbeing, better age-friendliness, and numerous good practices that support safe housing. The report also examines safe and secure mobility from the perspective of the older population and factors that have an impact on safety issues in the physical and social environment of residential areas.

The focus is on a cross-sectoral approach to safety and security. The recommendations are intended for all operators involved in the work on safety issues in municipalities and in promoting the wellbeing of their older residents.

Keywords	housing, residential areas, older people, ageing, age-friendliness, safety, security		
ISBN PDF	978-952-361-225-9	ISSN PDF	2490-1024
URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-225-9		

Sisältö

Lukijalle	7
1 Johdanto	8
2 Selvityksen tausta ja toteutus	10
2.1 Tavoite ja lähtökohdat	10
2.2 Aineisto ja toteutus	10
2.3 Turvallisuuden määrittely	12
3 Ikääntyvän väestön toimintakyky ja asuminen	14
4 Kansalliset ohjelmat ja linjaukset ikääntyneiden turvallisuudesta	16
4.1 Ikääntyneiden turvallisuutta edistäviä ohjelmia	16
4.2 Asumisen ja asuinalueiden turvallisuutta edistäviä ohjelmia	19
5 Turvallisuutta edistävä työ kunnissa	21
5.1 Paikallinen turvallisuussuunnitelma	21
5.2 Kuntien hyvinvointikertomus	23
5.3 Kuntien ikäpoliittinen suunnitelma	25
5.4 Ikäystävällisyyden edistäminen	26
6 Ikääntyneiden kokema turvallisuus asuinalueilla	28
6.1 Koettu turvallisuus	29
6.2 Koettu turvallisuus ja hyvinvointi	30
7 Liikkumisen turvallisuus	32
7.1 Kävellessä liikkuminen	33
7.2 Turvallinen kävely-ympäristö	35
7.3 Muistisairaiden asukkaiden liikkuminen	41
7.4 Autolla liikkuminen	42
8 Sosiaalinen turvallisuus	44
8.1 Turvaa naapurista ja yhteisöllisyydestä	45
8.2 Asuinalueiden rikosturvallisuus	46
8.3 Asuinympäristön monipuolisuus	48
9 Ikääntyneiden turvallisuuden edistäminen	49
9.1 Ikääntyneiden moninaisuus ja turvallisuusongelmat	50
9.2 Asuinalueiden turvallisuuden edistäminen	51
9.3 Keinoja turvallisuuden kehittämiseen	54
10 Johtopäätöksiä ja suosituksia	61
Liitteet	65
Lähteet	67

LUKIJALLE

Asuinympäristöjen kehittäminen ikäystävälliseksi ja turvalliseksi on tärkeää, sillä näin helpotetaan iäkkäiden ihmisten liikkumista ja palvelujen saantia sekä tuetaan samalla hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Ympäristöministeriön Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmassa edistetään ikäystävällisten asuinalueiden kehittämistä.

Tämä selvitys liittyy sekä Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaan että Sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistoimintamallin painopisteeseen 5, jossa käsitellään ikääntyneiden turvallisuutta ja sen kehittämistä avunsaannissa ja asuinalueilla. Tässä selvityksessä kuvataan asuinalueiden fyysistä turvallisuutta ja sen kokemista iäkkäiden arjen näkökulmasta. Tarkoituksena on antaa kunnille välineitä iäkkäiden turvalliseen asumiseen sekä tukea paikallista turvallisuustyötä.

Tarkastelussa on ikääntyneiden kannalta keskeiset asuinalueisiin liittyvät fyysiset ja kokemukselliset turvallisuuskysymykset ja ratkaisut, kuten paikallinen turvallisuussuunnittelu, turvallisuuteen vaikuttavat tekijät asuinalueiden fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä, liikkumisen edistäminen, ikäystävällisyyden kehittäminen, sekä esimerkkejä turvallisuutta edistävästä hyvistä käytännöistä.

Esille tuodaan ikääntyneiden turvallisuuden teemoja asuinalueilla kansallisten turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja linjausten sekä tutkimusten ja kyselyiden pohjalta. Lisäksi kuvataan turvallisuustyön yhtymäkohtia terveyden- ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä ikäystävällisten asuinalueiden kehittämiseen. Selvityksessä esitellään kuntien turvallisuustyössä käyttämiä keinoja ja esimerkkejä ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi. Suositukset ohjaavat paikallista turvallisuustyötä tukemaan ikääntyvän väestön hyvinvointia ja osallistumista vahvistuneen turvallisuuden kautta.

Selvityksen taustatyöhön ovat osallistunut monet tahot ja henkilöt. Painopistealueen 5. Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -työryhmän työskentely loi pohjaa tälle työlle. Työryhmän jäsenet olivat oikeusministeriöstä Markus Alanko, sosiaali- ja terveysministeriöstä Satu Karppanen, ympäristöministeriöstä Raija Hynynen ja Heli Mäntylä, Kuntaliitosta Hannele Häkkinen ja Anna Haverinen, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöstä Tarja Ojala, Helsingin Muistiyhdistyksestä Teija Mikkilä, Vantaan vanhusneuvostosta Jussi Särkelä sekä Ikäinstituutista Jere Rajaniemi ja Erja Rappe. Lisäksi tietoja on saatu Helsingin pelastusliitosta Olli-Veikko Kurviselta, Pirkanmaan ja Etelä-Karjalan pelastuslaitoksilta Tytti Oksaselta ja Heidi Huuskoselta, muistisaktiivi Jouni Rasilta, Kuntaliitosta Vesa-Pekka Tervolta, Terveyden ja hyvinvoinninlaitokselta Sari Kehusmaalta sekä Poliisihallituksesta Juha Heleniukselta. Tämän joukko osoittaa aiheen laaja-alaisuuden ja monitoimijaisuuden. Kiitämme kaikkia heitä lämpimästi.

Selvityksen ovat laatineet Ikäinstituutin tutkijat Erja Rappe ja Jere Rajaniemi yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa.

Asuntoneuvos Raija Hynynen
Ympäristöministeriö

Vanhempi tutkija Erja Rappe
Ikäinstituutti

Helmikuu 2021

1 Johdanto

Väestö ikääntyy ja iäkkäät ihmiset asuvat yhä pidempään omassa kodissaan ja heille tutussa asuinympäristössä (ageing in place). Koska ikääntyessä sekä fyysinen että kognitiivinen toimintakyky heikkenevät ja yksin asuminen yleistyy, myös asuinalueiden turvallisuudessa on otettava yhä enemmän ikääntyneet asukkaat huomioon. Samalla on kuitenkin huomattava, että ikääntynyt väestö ei ole mitenkään yhtenäinen, vaan heissä on paljon tarpeiltaan ja toimintakyvyltään eroavia ryhmiä.

Turvallisuuden edistämiseksi tarvitaan kokonaisvaltaista näkökulmaa ja eri voimavarojen yhdistämistä. Käsitys turvallisuudesta on jatkuvasti laajentunut ja turvallisuusongelmiin vastaamisen rinnalla ennaltaehkäisy ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen korostuvat. Turvallisuuteen liittyy objektiivisten turvallisuustekijöiden ohella turvallisuuden tunne. Sitä voidaan vahvistaa turvallisuusuhkiin puuttumisen ja häiriötekijöiden poistamisen ohella myös ihmisten elämänhallintaa tukemalla sekä yhteisöllisyyttä ja keskinäistä luottamusta lisäämällä. Tällaisessa turvallisuustyössä tarvitaan eri teemojen, kuten turvallisuuden, esteettömyyden sekä terveyden ja hyvinvoinnin, näkemistä osana samaa kokonaisuutta.

Kunnissa ja asuinalueilla tehtävän turvallisuustyön kohde on laaja-alainen, ja työhön tarvitaan monia toimijoita. Etenkin eri-ikäiset asukkaat itse tulisi saada mukaan suunnittelemaan asuinalueitaan turvallisiksi, viihtyisiksi ja hyvinvointia edistäviksi. Rikosten, häiriöiden, onnettomuuksien ja tapaturmien torjumisessa ja ehkäisyssä poliisi- ja pelastusviranomaisten rooli korostuu. Koska turvallisuustyön tavoitteena on myös lisätä ihmisten turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa se, että kansalaiset voivat liikkua ja toimia turvallisesti, vaatii turvallisuuden edistäminen yhä laajenevaa poikkisektorista yhteistyötä. Työhön tarvitaan mukaan poliisi- ja pelastusviranomaisten ohella kunnan eri hallinnonaloja, paikallisia yrityksiä ja järjestöjä sekä eri asukasryhmiä edustajineen. Kunnan hallinnonaloista keskeisiä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimi sekä yhdyskuntasuunnittelusta, rakentamisesta ja kunnossapidosta vastaavat hallinnonalat.

Vuonna 2017 laaditussa sisäisen turvallisuuden kansallisessa strategiassa turvallisuuden nähdään syntyvän monen eri tekijän yhteisvaikutuksena seuraavasti:

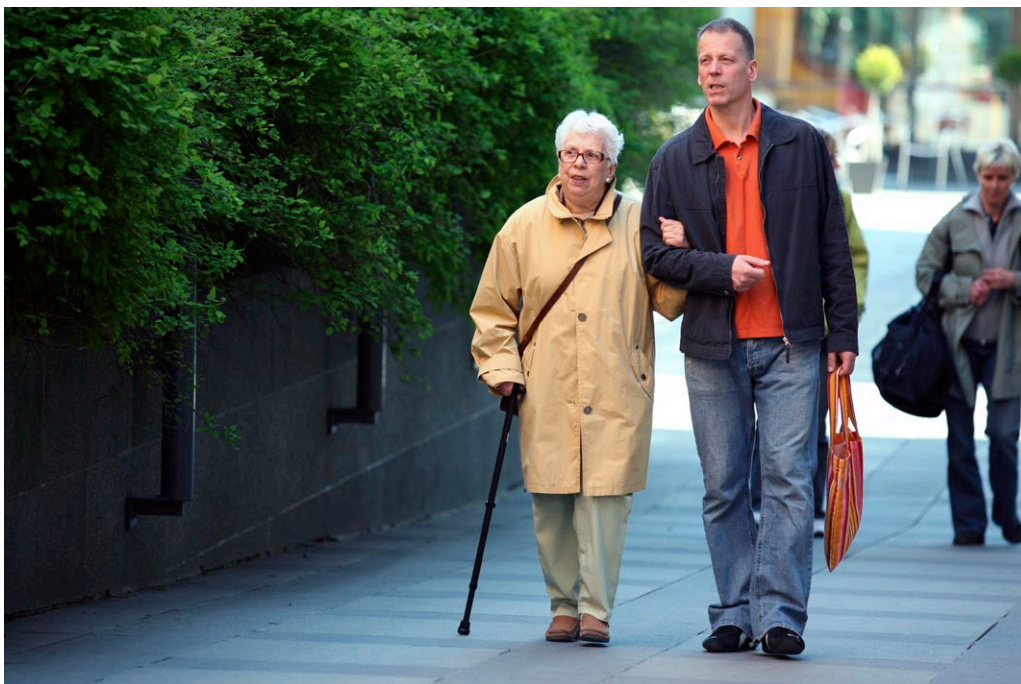
Turvallisuutta edistävät muun muassa turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö, toimivat peruspalvelut, väestön yhdenvertaisuus, hyvin suunniteltu liikenneympäristö, avun saanti silloin, kun sitä tarvitaan, ja varmuus siitä, että rikoksiin syyllistyneet joutuvat edesvastuuseen teoistaan. (Sisäministeriö 2017, 11.)

Laaja näkökulma turvallisuuteen on monelta osin lähellä ikäystävällisten asuinalueiden kehittämistavoitteita. Ikäystävällisyyttä pyritään edistämään niin ikään kokonaisvaltaisesti

huomioimalla fyysisen ympäristön turvallisuus ja toimivuus, etenkin esteettömyys ja hahmotettavuus, sosiaalisen ympäristön yhteisöllisyys ja yhdenvertaisuus, tarvittavien palvelujen saavutettavuus ja käytettävyys sekä asukkaille tarjolla olevat toiminta- ja osallistumismahdollisuudet.

Tässä raportissa tarkastellaan ikääntyneiden asukkaiden turvallisuutta asuinalueilla, ja sitä miten turvallisuuden tukeminen on yhteyksissä ikäihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja ikäystävällisten asuinalueiden kehittämiseen. Tarkastelun kohteena ovat nimenomaan asuinalueet, eivätkä asunnot tai asuinrakennusten sisätilat. Tarkoituksena on tuoda esille esimerkkejä siitä, miten turvallisuutta voidaan asuinalueilla edistää monen toimijan yhteistyönä ikäystävällisyyden ja esteettömyyden oppeja hyödyntäen. Turvallisuuteen liittyviä tekijöitä tarkastellaan ensisijaisesti kaupungeissa ja taajamissa, joissa valtaosa ikääntyneestä väestöstä asuu.

Raportissa käydään ensin lävitse selvityksen tavoitteet ja toteutus sekä ikääntyneiden asumisen taustatekijöitä. Sen jälkeen siirrytään selvityksen asiakirja-aineistoon ja kuvataan, miten selvityksen keskeiset teemat tulevat esille turvallisuutta käsittelevissä kansallisissa ohjelmissa ja linjauksissa sekä paikallisessa turvallisuus- ja hyvinvointityössä. Tämän jälkeen tuodaan esille tutkimuskirjallisuuden ja kyselyiden pohjalta ikääntyneiden turvallisuuteen liittyviä keskeisiä sisältöteemoja, kuten liikkumisen turvallisuus ja sosiaalinen turvallisuus. Lopuksi kuvataan turvallisuuden edistämistä ja kehittämisen keinoja sekä nivotaan kokonaisuus yhteen johtopäätöksiksi ja suosituksiksi.

2 Selvityksen tausta ja toteutus

2.1 Tavoite ja lähtökohdat

Selvityksen tavoitteena on kuvata kokonaisvaltaisesti ikääntyneiden arjen turvallisuutta ja siihen liittyviä ilmiöitä asuinalueilla erityisesti fyysisen ympäristön näkökulmasta. Tarkoituksena on myös laatia suosituksia, jotka hyödyttävät niin kuntien turvallisuustyötä, ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämistä kuin ikäystävällisten asuinalueiden kehittämistäkin. Keskiössä on asuinalueiden merkitys ikääntyneiden asukkaiden turvallisuudelle ja turvallisuuden tunteelle sekä aiheen kytkeytyminen ikäystävällisyyteen ja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Selvityksessä tarkastellaan seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia ikäihmisten turvallisuuteen liittyviä painotuksia, toimintatapoja ja kehittämisesimerkkejä valtakunnallisissa ohjelmissa, muissa dokumenteissa ja selvityksen kyselyssä tuodaan asuinalueiden osalta esille?
- Mitä yhteisiä teemoja turvallisuuden edistämiseksi sekä ikäystävällisten asuinalueiden kehittämiseksi on keskenään ja miten myös ikääntyneiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen liittyy kokonaisuuteen?
- Mitkä turvallisuustekijät ovat iäkkäille asukkailla keskeisiä ja kuinka ne vaikuttavat heidän käyttäytymiseensä sekä terveyteen ja hyvinvointiin?
- Miten arjen turvallisuuden näkökulmaa voitaisiin tuoda osaksi ikäystävällisten asuinalueiden poikkisektorista kehittämistä?

2.2 Aineisto ja toteutus

Turvallisuuteen liittyvää tietoa kerättiin ajankohtaisista valtakunnallisista linjauksista sekä niihin liittyvistä asiakirjoista ja selvityksistä. Ikääntyneiden näkökulmia asuinalueiden turvallisuuteen ja sen kokemiseen kartoitettiin aiempien tutkimusten ja selvitysten pohjalta. Tietoja täydennettiin kyselyllä, johon vastasi sekä iäkkäitä että turvallisuustyön asiantuntijoita.

Vallitseva käsitys siitä, miten ikääntyneiden turvallisuutta voidaan ymmärtää ja kehittää, tulee esille aiheeseen liittyvistä valtakunnallisista ohjelmista ja linjauksista. Seuraavaan listaan on koottu niitä asiakirjoja, jotka olivat ajankohtaisia vuonna 2020 ja joissa voidaan olettaa nousevan teemoina esille ikääntyneiden arjen turvallisuus ja asuinalueiden kehittäminen:

- Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020–2022 (Ympäristöministeriö 2020)
- Lähiöohjelma 2020–2022 (Lähiöohjelman yhteistyöryhmä)
- Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020a)

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023 (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2020)
- Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset (Sisäministeriö 2019a)
- Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025 (Sisäministeriö 2019b)
- Turvallinen elämä ikääntyneille -toimintaohjelman päivitys (Sisäministeriö 2018)
- Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017 (Sisäministeriö 2017)
- Turvallisesti yhdessä. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma (Oikeusministeriö 2016)
- Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014–2020 sekä uusi Turvallisesti kaiken ikää -ohjelma vuosille 2021–2030 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013; Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b).

Näiden linjausten ja ohjelmien ohella vuonna 2020 oli vireillä maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus sekä vanhuspalvelulain muutokset, jotka olivat kuitenkin vielä kesken tätä selvitystä kirjoitettaessa.

Lisäksi aiheen kannalta merkityksellistä materiaalia on noussut esiin sisäministeriön hallinnonalaan kuuluvassa poikkihallinnollisessa *Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla* -työryhmässä, jossa selvityksen kirjoittajat ovat olleet mukana. Työryhmä käsittelee sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistoimintamallin painopistettä 5: Ikääntyneiden asumisturvallisuus ja avunsaanti hätätilanteissa. Työryhmän toimenpide-ehdotukset ikääntyneiden turvallisuuden edistämiseksi asuinalueilla on kuvattu tämän selvityksen liitteessä 1.

Selvityksen asiakirja-aineistoa ei rajattu etukäteen, vaan tietoa on kasvatettu lumipallopöytämenetelmällä ajankohtaisten ohjelmien ja asiantuntijoiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Tarkoituksena on keskittyä siihen, millaiset teemat korostuvat tarkasteltaessa ikääntyneiden ihmisten turvallisuutta asuinalueilla ja miten nämä teemat liittyvät toisiinsa. Tavoitteena ei ole niinkään luoda kuvaa turvallisuushallinnon kokonaisuudesta ja sen kehittymisestä, vaan painopiste on asuinalueita koskeissa turvallisuusteemoissa nykyhetken näkökulmasta.

Ikäystävällisyyttä tarkasteltaessa selvityksessä hyödynnetään ensisijaisesti ympäristöministeriön keväällä 2020 julkaisemaa selvitystä *Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa* sekä sitä edeltänyttä ympäristöministeriön opasta *Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö*, jotka ovat tämän selvityksen kirjoittajien laatimia. (Ks. Rappe ym. 2018; Rajaniemi & Rappe 2020.)

Tutkimustietoa on kerätty pääasiallisesti iäkkäiden koetusta turvallisuudesta asuinalueilla, siihen liittyvistä tekijöistä ja niiden yhteydestä terveyteen ja hyvinvointiin. Tietoa on täydennetty iäkkäiden asuinalueturvallisuuteen liittyvällä kyselyllä, johon asiantuntijat

vastasivat sähköpostitse, muistiaktiivien edustaja puhelinhaastattelussa ja Vantaan vanhusneuvoston edustajat sekä kirjallisesti että keskustelussa (liite 2). Kyselyssä kartoitettiin näkemyksiä asuinalueeseen liittyvistä iäkkäiden turvallisuuden vaikuttavista tekijöistä ja siitä, kuinka kotona asumista edistävässä turvallisuustyössä asuinalueenäkökulma on otettu esille ja millaisia kehittämistarpeita siinä on ilmennyt. Lisäksi hyödynnettiin *Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa* -selvityksessä iäkkäiltä kerättyä aineistoa ja pyydettiin rikosturvallisuuteen ja kadonneiden henkilöiden etsintöihin liittyviä tietoja Poliisihallitukselta. Iäkkäiden turvallisuuden ja sen kokemiseen liittyvä aineisto on jaettu teemoittain. Selvityksessä syvennetään ohjelmista ja linjauksista saatua tietoa näillä iäkkäiden näkökulmaa esille tuovilla turvallisuusteemoilla ja lopuksi konkretisoidaan kokonaisuutta ikääntyneiden asukkaiden turvallisuutta edistäviksi keinoiksi ja suosituksiksi.

2.3 Turvallisuuden määrittely

Turvallisuus on ihmisen perustarve ja tärkeä osa inhimillistä hyvinvointia. Turvallisuus voidaan nähdä tilana, jossa uhkat ja riskit ovat poissa tai hallittavissa. Uhka on mahdollisesti toteutuva haitallinen tapahtuma tai kehityskulku. Riski taas on kielteisen seikan tai tapahtuman todennäköisyyden ja vaikutusten yhdistelmä. (Molarius ym. 2020, 9–10; ks. myös Sanastokeskus 2017.) Turvallisuutta voivat vaarantaa sekä tahalliset vahingonteot että erilaiset kenenkään tarkoittamatta syntyneet vahingot, onnettomuudet ja virheet.

Vaarojen poissaolon lisäksi turvallisuuteen kuuluu myös turvallisuuden tunne sekä ihmisten mahdollisuus toimia oikeuksiensa ja tarpeidensa mukaisesti. Kun ihminen tuntee turvallisuutta, elämä tuntuu ennustettavalta ja hallittavalta ja omaan elinympäristöön voi suhtautua luottavaisesti. Yksilö voi luottaa niin omiin, yhteisön kuin yhteiskunnankin kykyihin suojautua uhkia vastaan ja palauttaa turvallisuuden taso ennalleen kriisien jälkeen. (Kekki & Mankkinen 2016; Laurikainen & Nikkanen 2020, 8.)

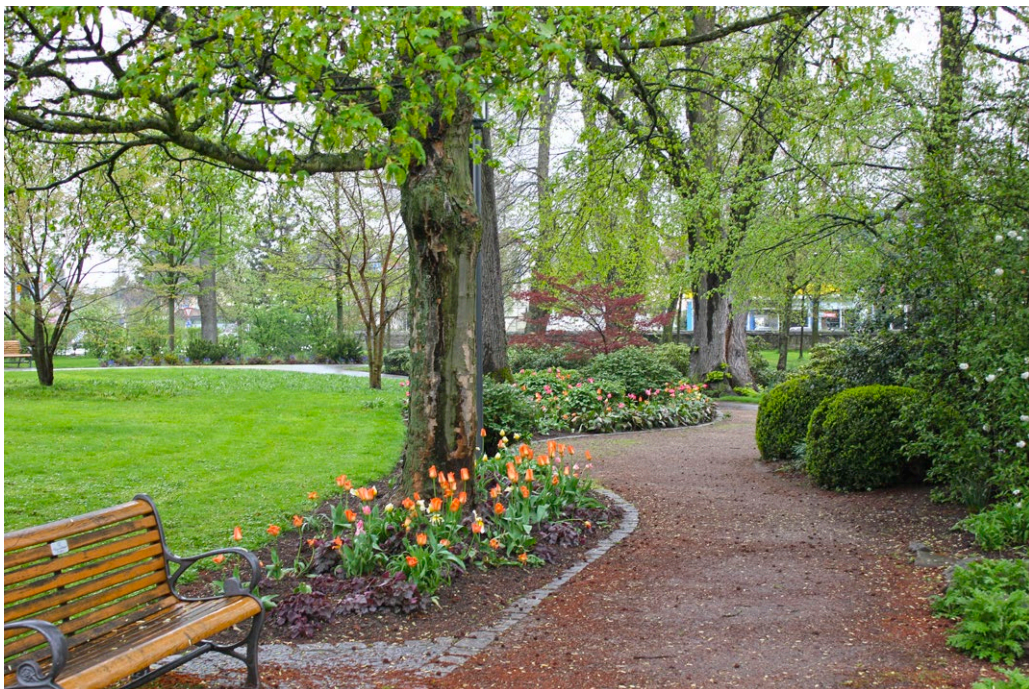
Väestön ja yksittäisten ihmisten turvallisuudesta puhuttaessa voidaan käyttää esimerkiksi kansalaisturvallisuuden käsitettä. Jos taas puhutaan koko yhteiskunnan turvallisuustilanteesta, sopivia käsitteitä ovat kokonaisturvallisuus, sisäinen ja ulkoinen turvallisuus tai laaja turvallisuus. (Kekki 2014.)

Sisäistä turvallisuutta tarkasteltaessa yksilöiden turvallisuuden rinnalla korostuvat myös yhteiskunnan turvallisuus ja yhteiskuntaan kohdistuvat uhkat. Valtioneuvoston periaatepäätöksenä annetun sisäisen turvallisuuden strategian mukaan hyvä sisäinen turvallisuus tarkoittaa sitä, että väestö voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja kansallisista tai kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta (Sisäministeriö 2017, 11). Myös yleisten paikkojen turvallisuutta on korostettu sisäistä turvallisuutta määriteltäessä (Molarius ym. 2020, 10).

Nykyisin turvallisuus ymmärretään ilmiönä, jossa järjestystä ja turvallisuutta ylläpitävään ”kontrolliturvallisuuteen” yhdistetään turvallisuusriskejä ennalta ehkäisevä ”hyvinvointiturvallisuus” (Sisäministeriö 2014, 7–8). Tärkeää on erityisesti ihmisten turvallisuuden tunne, joka ei välttämättä ole riippuvainen todellisista tai todennäköisistä turvallisuusuhkista eikä seuraa mitattavissa olevaa objektiivista turvallisuutta, kuten rikos- tai onnettomuustilastoja (Sisäministeriö 2019a, 12).

Turvallisuuden tunteeseen voidaan myötävaikuttaa esimerkiksi elämän hallinnan kokemusta tukemalla sekä tarjoamalla yhteisöllisyyden, merkityksellisen toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksia (Sisäministeriö 2017, 28). Koska käsitys turvallisuudesta on moniulotteinen ja ennaltaehkäisyä korostava, turvallisuutta ei edistetä vain perinteisten turvallisuusviranomaisten toimesta, vaan siihen tarvitaan eri sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Asuinalueilla tehtävässä turvallisuustyössä keskeisiä toimijoita ovat poliisi- ja pelastusviranomaisten ohella sosiaali- ja terveystoimi, seniori- ja vanhustyö, järjestötoimijat, palveluja tuottavat yritykset, asukkaat sekä asuinympäristöjen suunnittelusta ja ylläpidosta vastaavat tahot.

Tässä raportissa näkökulma turvallisuuteen on laaja ja moniulotteinen. Turvallisuutta vaarantavien tekijöiden ohella korostetaan ihmisten turvallisuudentunteen vahvistamista sekä ennalta ehkäisevää poikkisektorista turvallisuustyötä. Painopisteenä on ikääntyneiden asukkaiden arjen turvallisuus asuinalueilla ja siinä erityisesti fyysiseen ympäristöön liittyvät turvallisuustekijät.

3 Ikääntyvän väestön toimintakyky ja asuminen

Väestö ikääntyy ja toimintakyvyltään heikentyneiden ihmisten määrä kasvaa. Myös muistisairaita ihmisiä on jatkossa yhä enemmän. Iäkkäiden ihmisten kotona asumisen edistäminen tarkoittaa tällöin myös sitä, että tavallisissa asunnoissa asuu yhä enemmän huonokuntoisia ikäihmisiä. Tämä on otettava huomioon asuinalueiden turvallisuutta kehitettäessä. Seuraavaan on koottu tietoja väestön ikääntymisestä sekä iäkkäiden ihmisten toimintakyvystä ja asumisesta. Ne ovat kuvattavien ohjelmien ja linjausten taustalla.

Suomen väestöstä oli vuoden 2020 lopussa 65 vuotta täyttäneitä 22,7 % (1 256 355) ja vuonna 2050 heidän osuutensa arvioidaan olevan noin 29 % (noin 1 579 100). Vanhimpien ikäryhmien osuus kasvaa vielä voimakkaammin. Esimerkiksi 75 vuotta täyttäneitä oli vuoden 2020 lopussa 9,9 % (548 233) ja vuonna 2050 heitä arvioidaan olevan noin 17 % (noin 917 800). (Tilastokeskus 2019; 2021.)

Myös muistisairaiden ihmisten määrä kasvaa. Muistisairaita ihmisiä on nykyisin noin 200 000 ja kognitiiviselta toiminnaltaan lievästi heikentyneitä on myös arviolta saman verran. Joka kolmas yli 65-vuotias ilmoittaa kärsivänsä muistioireista. Suomessa noin 14 500 henkilöä sairastuu vuosittain muistisairauteen. (Duodecim 2020.)

Asumisen turvallisuudessa tulee huomioida, että useat ikäihmiset asuvat omassa kodissaan ja moni asuu yksin. Lisäksi monella on fyysinen ja/tai kognitiivinen toimintakyky heikentynyt ja he tarvitsevat asumiseensa tukea ja palveluita. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetin (2020) tietojen mukaan 75 vuotta täyttäneistä oli vuonna 2018 yksinasuvia 47 %. Samana vuonna tuon ikäisistä 58 % koki terveytensä keskitasoisesti tai sitä huonommaksi, 35 % koki arkitoimissa vähintään suuria vaikeuksia, 23 % koki 500 metrin matkan kävelemissä suuria vaikeuksia ja vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus oli 35 %. Vuonna 2018 tuosta ikäluokasta kotona asuvia oli noin 91 % ja säännöllisen kotihoidon piirissä 11 %. Suurin osa iäkkäistä selviää tai joutuu selviämään ilman ulkopuolista apua tai läheistensä tuella, vaikka heillä olisi joitain rajoitteita toimintakyvyssä.

Viime aikoina vanhuuteen varautuminen asumisjärjestelyissä on ollut esillä, mutta enemmistö iäkkäistä ei näe siihen välitöntä tarvetta. Vilkon ym. (2018) mukaan useampi kuin kaksi kolmannesta tavallisessa asunnossa asuvista 70 vuotta täyttäneistä ei pitänyt asumisjärjestelyjen muuttamista vanhuuden varalta ajankohtaisena. Niillä, jotka kokivat tarvetta tehdä muutoksia, esille nousi asumisen vaivattomuus eli terveyteen ja toimintakykyyn, palveluiden läheisyyteen ja asumisen esteettömyyteen kytkeytyvät tekijät. Noin 90 %

ilmoitti näillä tekijöillä olevan vaikutusta. Perheenjäsenten ja omaisten läheisyys, yksinäisyyden lievittäminen sekä arjen yhteisöllisyys muodostavat toiseksi keskeisimmän syyryhmän harkittaessa muutoksia asumisjärjestelyihin. Noin 60 % ilmoitti näillä keskinäiseen apuun ja kanssakäymiseen kytkeytyvillä tekijöillä olevan vaikutusta asumispäätöksiinsä. Myös paikkaan liittyvillä tunnesiteillä ja taloudellisilla tekijöillä oli merkitystä. Turvallisuus oli tärkeä tekijä vain neljännekselle niistä vastaajista, joilla oli asumiseen liittyviä muutostarpeita. (Vilkko ym. 2018.)

4 Kansalliset ohjelmat ja linjaukset ikääntyneiden turvallisuudesta

Seuraavassa tarkastellaan niitä ajankohtaisia kansallisia ohjelmia ja linjauksia, joissa tulee esille ikääntyneiden turvallisuuteen ja asuinalueisiin liittyviä teemoja.

4.1 Ikääntyneiden turvallisuutta edistäviä ohjelmia

Ikääntyneen väestön turvallisuuden kysymyksiä on tarkasteltu valtakunnallisesti useissa ohjelmissa, etenkin vuonna 2018 päivitetystä Turvallinen elämä ikääntyneille -toimenpideohjelmassa.

Turvallinen elämä ikääntyneille. Ohjelman tavoitteena oli lisätä ikääntyneiden arjen turvallisuutta ja puuttua ennalta estävästi ongelmiin, jotka vähentävät ikääntyneiden turvallisuutta tai turvallisuuden tunnetta. Ohjelmassa tuotiin esille ikäihmisiä koskevia turvallisuusteemoja, joihin vastaamisessa tarvitaan laajapohjaista yhteistyötä eri viranomaisten ja järjestöjen kesken. (Sisäministeriö 2018.)

Turvallinen elämä ikääntyneille -ohjelman taustana oli väestön ikääntyminen ja ikääntyneiden kotona asumista edistävä ikäpolitiikka. Ohjelmassa todetaan, että ikääntyneiden turvallisuutta edistävät turvallinen koti- ja lähiympäristö, toimivat sosiaali- ja terveystalvet sekä avun saanti silloin, kun sitä tarvitaan. Lisäksi turvallisen liikkumisen mahdollistaminen nähdään tärkeänä, sillä liikkuminen kodin ulkopuolella mahdollistaa itsenäisen palveluiden käyttämisen ja yhteiskuntaan osallistumisen. (Mt., 9–16.) Kaikki nämä ovat tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa myös asuinalueita kehittämällä.

Turvallinen elämä ikääntyneille -ohjelman ehdotetut toimenpiteet tuovat esille ikääntyneiden turvallisuuteen liittyvien teemojen moninaisuutta ja niihin vastaamisessa tarvittavaa poikkihallinnollista otetta. Monet teemoista liittyivät kodin turvallisuuteen, mutta linkittyivät myös asuinalueiden kehittämiseen. Erityisesti esillä olivat toimenpiteet, joilla ehkäistään ikääntyneisiin kohdistuvaa rikollisuutta ja hyväksikäyttöä.

Ohjelman toimenpiteitä olivat esimerkiksi

- ikääntyneiden kaatumisen ehkäisy
- ikääntyneiden palo- ja asumisturvallisuuden parantaminen (kotihoidon asiakkaat)
- asumisen turvallisuuden lisääminen ikäteknologialla ja turvallisuustekniikalla

- ikääntyneisiin kohdistuvien petosten ehkäisy (myös tietoverkkorikokset)
- ikääntyneiden oikeudellisen suojan varmistaminen heihin kohdistuvissa rikoksissa
- taloudellisen hyväksikäytön ehkäisy viranomaisten ja pankkien yhteistyönä.

Osa ohjelman toimenpiteistä liittyi ensisijaisesti yhteistyöhön turvallisuuden edistämiseksi. Tällaisia olivat eri viranomaisten ja muiden toimijoiden välisen yhteistyön esteiden selvittäminen ja purkaminen, ikääntyneiden syrjäytymistä ennalta ehkäisevät toimintamallit, kuten etsivä/löytävä vanhustyö, turvallisuutta parantavien hyvien käytäntöjen ja turvallisuuden indikaattorien levittäminen sekä tiedon tuottaminen ikääntyneiden turvallisuutta koskevaan päätöksentekoon. Yhtenä ehdotuksena oli joka toinen vuosi koottava tilastoraportti ikääntyneiden turvallisuustilanteesta. Lisäksi ohjelman tarkoituksena oli, että esitetyt toimenpiteet otetaan huomioon alueellisissa ja paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa. Ohjelman antamia suuntaviivoja voidaan hyödyntää myös asuinalueiden kehittämisessä.

Muita ohjelmia ja linjauksia. Ikääntyneiden turvallisuutta tarkastellaan monissa valtakunnallisissa turvallisuuslinjauksissa. Paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun Turvallisuutta kaikkialla -linjauksissa tuodaan esille kuusi toimenpidekorrettia turvallisuussuunnittelun tavoitteiksi ja toimenpiteiksi. Ikääntyneiden asumisen turvallisuus on yksi kuudesta toimenpidekorrettista. (Sisäministeriö 2019a.) Linjauksen toimenpiteissä korostetaan ikääntyneiden turvallisuuden edistämistä väestön ikääntyessä, koska onnettomuuksien, tapaturmien ja rikosten seuraukset ovat usein huomattavasti vakavampia ikääntyneille kuin nuoremmalle väestölle. Esille nostetaan erityisesti asumisen turvallisuusriskien tunnistaminen ja vähentäminen kunnissa ja maakunnissa, ikäteknologian ja apuvälineiden hyödyntäminen asumisturvallisuuden edistämiseksi sekä suuressa kaatumisvaarassa olevien ikäihmisten kaatumisten ehkäisy. Toimenpiteissä tuodaan esille, että sosiaali- ja terveystoimen kotikäynneillä tulisi tehdä säännöllisesti kodin turvallisuuden tarkistus tarkistuslistan avulla ja että osana kunnan turvallisuussuunnitelmaa tulisi tunnistaa ne julkiset paikat, joissa tapahtuu paljon kaatumisia tai kaatumisriski on suuri. Ikääntyneiden turvallisuuden kannalta tärkeinä indikaattoreina mainitaan mm. pelastusviranomaisille tehdyt riski-ilmoitukset, ikääntyneiden palokuolemat, kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot, ikääntyneiden lonkkamurtumat sekä kaatumisen ehkäisyn toteutetut toimenpiteet. (Sisäministeriö 2019a 22–23.)

Ikääntyneiden turvallisuus on esillä myös muutamassa muussa ajankohtaisessa ohjelmassa ja strategiassa. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden strategiasta ikääntyneiden turvallisuus tulee esille arjen turvallisuutta käsittelevässä toimenpidekokonaisuudessa. Huomiota kiinnitetään muun muassa ikääntyneiden yhdenvertaisiin osallistumismahdollisuuksiin turvallisuuteen liittyvissä asioissa. (Sisäministeriö 2017, 41.)

Pelastustoimen toimintaohjelmassa Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025 otetaan esille ikääntyneiden turvallisuustarpeet. Tarkoituksena on hyödyntää paremmin ikäihmisten turvallisuuden tilannetietoa kansallisella ja paikallisella tasolla. Toimintakyvyltään rajoittuneiden henkilöiden palokuolemien ja tapaturmien vähentämisessä muistisairaat nähdään yhtenä keskeisenä ryhmänä. Vanhusneuvostot tuodaan esille yhteistyökumppanina paikallisella tasolla. (Sisäministeriö 2019b, 18–19.)

Kansallisessa rikosentorjuntaohjelmassa – Turvallisesti yhdessä – tuodaan esille turvallisuuskävelyt viranomaisten ja asukkaiden yhteistyön välineenä ja toiminnallisena kuulemisen muotona (Oikeusministeriö 2016). Ikäihmiset ovat asukkaiden kuulemisessa yksi tärkeä väestöryhmä, jonka näkemyksiä asuinalueen turvallisuudesta voidaan turvallisuuskävelyillä kerätä.

Tapaturmien ehkäisyn osalta keskeinen on sosiaali- ja terveysministeriön Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014–2020, jonka yhtenä osa-alueena on ollut asuin- ja elinympäristöjen rakentaminen turvallisiksi. Ikääntyneiden kaatumisten ja tapaturmien ehkäisy tulee ohjelmassa esille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Uusi koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma Turvallisesti kaiken ikää (2021–2030) julkaistiin marraskuussa 2020, ja siinä iäkkäiden henkilöiden tapaturmia tarkastellaan omana osionaan tapaturmatyypeittäin. Asuinalueiden näkökulmasta keskeisiä tapaturmatyyppejä ovat erityisesti ikääntyneiden kaatumis- ja putoamistapaturmat sekä tieliikenneonnettomuudet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b.)

Myös vuonna 2020 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä – Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 – käsitellään turvallisuutta, mutta iäkkäitä ei tuoda erikseen esille. Periaatepäätöksessä mainitaan mm. asuinalueiden eriytymisen vähentäminen, rakennusten ja elinympäristöjen haittojen ennaltaehkäisy sekä lähisuhdetäivä kivallan ja onnettomuuksien estäminen. Asiakirjassa mainittu pyrkimys suojata väestöä tartunnoilta ja vastustuskykyisiltä taudinaiheuttajilta on COVID-19-pandemian myötä erityisen ajankohtainen.

Asuinalueilla ikääntyneiden turvallisuuden hyväksi tehtävä työ tulee esille etenkin ympäristöministeriön ohjelmissa ja muissa ikäystävällistä asuinympäristöä käsittelevissä linjauksissa, joita tarkastellaan seuraavaksi.

4.2 Asumisen ja asuinalueiden turvallisuutta edistäviä ohjelmia

Asuntopolitiikassa huomio kohdistetaan asuntojen tarjontaan, asumiskustannuksiin, asuinoloihin ja asuinalueiden eriytymiseen. Väestön vanhetessa ikääntyneiden asuinolot ja asumistarpeet tulevat yhä tärkeämmäksi asuntopoliittiseksi tarkastelukohteeksi. Samalla esteettömyyden ja turvallisuuden teemat ajankohtaistuvat.

Ikääntyneiden ihmisten turvallista asumista edistetään tällä hetkellä etenkin ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmalla (2020–2022), joka on osa kansallista ikäohjelmaa (2020–2030). Ikäohjelmassa on kuusi vaikuttavuustavoitetta, joista toimenpideohjelma liittyy asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020a.) Muita keskeisiä ohjelmia ovat lähiöohjelma ja ikääntyneiden palveluja koskeva laatusuositus, joissa asuinalueiden turvallisuutta käsitellään myös osana ikäystävällisyyden pohdintoja.

Toimenpideohjelma. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmassa on kolme keskeistä tavoitetta. Ensimmäinen on parantaa ikääntyneiden asuinoloja ja edistää asumisvaihtoehtojen tarjontaa. Toinen on tukea ikääntyneiden omaa ja kuntien ennakointia ja varautumista asumiseen. Kolmas tavoite on tukea ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittämistä. Juuri tässä tavoitteessa turvallisten asuinalueiden teema tulee parhaiten esille. (Ympäristöministeriö 2020.)

Toimenpideohjelmassa korostetaan ikääntyneille sopivien asuntojen korjaamista ja rakentamista sekä ikä- ja muistiystävällisten asuinympäristöjen kehittämistä hyviä käytäntöjä levittämällä. Toimenpiteinä ovat myös

- hissien rakentaminen olemassa olevaan asuntokantaan
- iäkkäiden ihmisten asuntojen korjaus- ja esteettömyysavustukset
- uudet asumisen ratkaisut ja vaihtoehdot
- ARA-asuntokannan korjaaminen kunnissa ikääntyneille sopivaksi
- ikääntyneiden yhteisöllisyyden tukeminen asuinalueilla.

Tällaiset arjen asumista tukevat ratkaisut edistävät osaltaan myös ikääntyneiden turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta.

Lähiöohjelma. Usean ministeriön yhteinen lähiöohjelma keskittyy suurten kaupunkien lähiöiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ja asuinalueiden sosioekonomisen eriytyksen ehkäisemiseen. Segregaation ehkäisyllä vähennetään asukkaiden eriarvoistumista ja huono-osaisuutta sekä vahvistetaan sosiaalista kestävyyttä. Yhtenä ohjelman teema-alueena on asuinalueiden ikäystävällisyys ja esteettömyys, joiden nähdään tukevan kaikkien asukkaiden osallistumismahdollisuuksia ja luovan arjen turvallisuutta. Ikääntyneiden

toimintakykyä pyritään parantamaan kiinnittämällä huomiota viheralueiden kehittämiseen sekä liikkumis- ja ulkoilumahdollisuuksiin. (Ks. Lähiöohjelma 2020–2022.)

Lähiöohjelmasta rahoitetuissa kuntahankkeissa turvallisuus tulee esille etenkin kulkuväylien esteettömyyden ja valaistuksen parantamisena, asukkaiden osallistumismahdollisuuksien ja sukupolvien vuorovaikutuksen edistämisenä, virkistysalueiden ja ulkoliikuntapaikkojen kehittämisenä sekä palvelujen saavutettavuuden varmistamisena. Kehittämisen keinoina käytetään mm. esteettömyyskartoituksia ja turvallisuuskävelyitä.

Laatusuositus. Ikäohjelman ohella ikääntymispolitiikkaa suunnataan hyvän ikääntymisen turvaamiseen ja palveluihin liittyvällä laatusuosituksella (2020–2023). Yksi laatusuosituksen kokonaisuuksista on asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyys, jossa on samantaisia turvallisuuteen liittyviä painotuksia kuin ikäohjelmassa ja toimenpideohjelmassa. Laatusuosituksessa tuodaan esille muun muassa asuntokannan parantaminen, asumisen erilaiset vaihtoehdot, asuinympäristön fyysiset ja sosiaaliset tekijät sekä liikenneympäristön esteettömyys ja turvallisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2020.)

Laatusuosituksen mukaan huomiota on kiinnitettävä niin uusien asuinalueiden suunnitteluun kuin olemassa olevienkin kehittämiseen. Asumisratkaisujen suunnittelussa tulee noudattaa normaaliuden periaatetta, siten että iäkkäiden asunnot ovat tavanomaisessa asuntokannassa tai niiden yhteydessä. Asuinolojen arviointi halutaan osaksi ikääntyneiden toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointia. Lisäksi asuinympäristöjen esteettömyyden ja turvallisuuden kehittämistä tulee tehdä monen toimijan yhteistyönä siten, että ikäihmiset ja heitä edustavat järjestöt ovat siinä mukana. (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2020.)

Yhteenvedona voidaan todeta, että ikäihmisten turvallisuuden edistäminen liittyy ohjelmissa etenkin esteettömien ja ikäystävällisten asuinympäristöjen ja asuinalueiden kehittämiseen.

5 Turvallisuutta edistävä työ kunnissa

Turvallisuuteen liittyvissä kansallisissa ohjelmissa ja linjauksissa korostetaan kunnissa tehtävää paikallista työtä turvallisuuden lisäämiseksi. Seuraavassa tarkastellaan tarkemmin kunnissa tehtävää työtä iäkkäiden turvallisuuden hyväksi. Tarkasteltavana ovat kuntien paikalliset turvallisuussuunnitelmat, hyvinvointikertomukset, ikäpoliittiset suunnitelmat ja ikäystävällisyyden kehittäminen.

Kansallisissa ohjelmissa ja linjauksissa korostetaan etenkin kuntien paikallisia turvallisuussuunnitelmia sekä niiden yhteyttä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Esillä on ollut, että kuntien turvallisuussuunnittelu tulisi liittää osaksi sähköisiä hyvinvointikertomuksia, jolloin turvallisuutta koskevat päätökset saataisiin vahvemmin osaksi kunnan strategiaa sekä toiminnan ja talouden suunnittelua (Sisäministeriö 2014; Sisäministeriö 2017, 46.)

5.1 Paikallinen turvallisuussuunnitelma

Asuinalueiden turvallisuuden näkökulmasta kunnissa tehtävä paikallinen turvallisuussuunnittelu on keskeistä. Turvallisuussuunnittelua tehdään eri toimijoiden yhteistyönä ja sillä pyritään ennalta ehkäisemään ja torjumaan onnettomuuksia, tapaturmia, rikoksia ja häiriöitä sekä parantamaan ihmisten turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden suunnittelun lähtökohtana on paikallinen tilanne ja tarpeet. (Sisäministeriö 2019a; ks. myös Sisäministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto 2014.)

Paikallinen turvallisuussuunnittelu on lähellä turvallisuutta edistävää valmiutta ja varautumista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Siinä missä turvallisuussuunnittelun painopiste on arjessa, on varautumisen painopiste erityisesti häiriötilanteissa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen taas sisältää turvallisuuden näkökulman, mutta on sitä laaja-alaisempi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämällä vaikutetaan etenkin turvallisuusongelmien syntyyn vaikuttaviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin (juurisyihin), kun taas turvallisuussuunnittelun painopiste on kohonneissa riskeissä sekä arjen rikoksissa, häiriöissä ja onnettomuuksissa. Ikääntyneiden asumisen turvattomuus on yksi esimerkki ongelmasta, johon voidaan pyrkiä vaikuttamaan. (Sisäministeriö 2019a, 15–16.)

Kunnan turvallisuussuunnittelun tuloksena syntyy turvallisuussuunnitelma, jolla ohjataan niitä käytännön turvallisuustoimia, joita osallistuvat tahot toteuttavat yhteistyössä tai osana omaa toimintaansa. Suunnitelman kautta turvallisuuden parantaminen kytetään osaksi kunnan johtamista, strategiatyötä ja resurssien kohdentamista. Suunnittelussa ja toteutuksessa on mukana useita kunnan hallinnonaloja, kuten sosiaali- ja terveystoimi, kaavoitus, asuntotoimi, kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi. Keskeisiä toimijoita ovat poliisi ja

pelastustoimi sekä paikalliset järjestöt, yritykset (kuten yksityinen turva-ala), kaupungin-osayhdistykset ja asukkaat. Yhteistyössä tulisi olla mukana sekä ennalta ehkäisevästä työstä vastaavat toimijat että ne, joiden vastuulla on korjaavat toimet. (Ks. Sisäministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto 2014.) Erikseen nimetyt turvallisuuskoordinaattorit, -päälliköt ja -yksiköt ovat hyvä ratkaisu paikallisessa turvallisuustyössä (Sisäministeriö 2019a, 13).

Asukkaiden mukaan saaminen turvallisuuden kehittämiseen on tärkeää, sillä se lähentää eri väestöryhmiä toisiinsa ja lisää keskinäistä luottamusta. Kun turvallisuustietoa kerätään asukkailta, heikentyneen toimintakyvyn vuoksi haavoittuvassa asemassa olevien ikäihmisten kuuleminen on oleellista. Näkemysten keräämisen ja kuulemisen ohella tarvitaan menetelmiä, joilla asukkaat pääsevät nykyistä aktiivisemmin osallistumaan suunnitteluun ja toteutukseen.

Turvallisuustyön paikallinen suunnittelu ja toteutus on prosessina hyvin samantapainen kuin muussakin suunnittelutyössä. Työ käynnistyy eri osapuolten kokoamisella ja yhteistyön organisoinnilla. Taustaksi tehdään nykytilan analyysi. Seuraavaksi valitaan turvallisuustyön kohteet ja laaditaan turvallisuussuunnitelma tavoitteineen, toimenpiteineen ja työn onnistumisen mittareineen. Myös toimenpiteiden vastuutahot, resurssointi ja aikataulut tulee suunnitella. Sen jälkeen suunnitelma toteutetaan ja prosessin eri vaiheita seurataan ja arvioidaan valituilla mittareilla. Kunnan johto ohjaa paikallista turvallisuussuunnittelua siten, että keskeiset turvallisuusviranomaiset, poliisi ja pelastustoimi, ovat siinä kiinteästi mukana. (Sisäministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto 2014.)

Turvallisuustyön seurannassa tarvitaan monenlaista tietoa. Käytettävissä tulisi olla sekä asuinaluekohtaista että eri väestöryhmiä kuvaavaa tietoa. Poliisi- ja pelastustoimen tilastojen ohella hyödynnettävissä ovat erilaiset paikkatietoaineistot sekä Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen keräämä tilastotieto. Tietoa tarvitaan turvallisuuden tunteesta, turvallisuusongelmista ja niiden syistä sekä riskitekijöistä. Asuinalueiden turvallisuuden seurannassa tilastotietojen yhdistäminen paikkatietoihin ja niiden visualisointi karttapohjalla on hyvä menetelmä.

Toimenpidekortit ja esimerkkejä paikallisesta turvallisuustyöstä

Paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansallisissa linjauksissa on esitetty kuusi toimenpidekorttia. Niissä kuvataan toimenpiteitä ja tavoitteita, joita tulisi toimeenpanna kuntien paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa. (Sisäministeriö 2019a, 7.) Korteista ikääntyneiden asumisen turvallisuuden kehittäminen ja julkisten tilojen turvallisuus kytkeytyvät ikääntymisen ja asuinympäristön teemoihin. Toimenpidekortit löytyvät sisäisen turvallisuuden portaalista Tuovista (www.sisainturvallisuus.fi). Joissakin kunnissa, kuten Vaasassa ja Joensuussa, toimenpidekorttien teemat ovat jo sisällytetty turvallisuussuunnitelmiin.

Tuovissa on myös nähtävillä muutamien kuntien turvallisuussuunnitelmia, joissa tarkastellaan ikäihmisiin ja asuinalueisiin kytkeytyviä teemoja. Tällaisia ovat liikkumisen turvallisuus ja liikenneturvallisuus, esteettömyys, kaatumisten ja tapaturmien ehkäisy, turvattomuuden vähentäminen häiriökäyttäytymiseen puuttumalla sekä yhteisöllisyyden edistäminen ja yksinäisyyden torjunta. Käytännön toimia ovat esimerkiksi esteettömyyskartoitukset, talviliukkauden torjunta hiekoituksin, liukuesteiden lisääminen jalkineisiin, senioriliikunnan kehittäminen, etsivä vanhustyö, vapaaehtoisten avun ja tuen järjestäminen, turvallisuuskyselyt (asuinaluekohtainen tieto), poliisin näkyvyyden lisääminen ja kameravalvonta sekä turvallisuustiedon levittäminen.

5.2 Kuntien hyvinvointikertomus

Hyvinvointikertomus on työväline kunnan hyvinvointijohtamiseen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitteluun, seurantaan, arviointiin ja raportointiin (Sisäministeriö 2014; Poikonen 2019). Kertomuksella seurataan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia, niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin vastavia palveluja toimenpiteineen (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 12 §). Hyvinvointikertomus on lakisääteinen ja kunta valmistelee sen kerran valtuustokaudessa.

Turvallisuudesta huolehtiminen on yksi osa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Hyvinvointikertomuksissa käsitelläänkin monenlaisia turvallisuuteen liittyviä teemoja. Poikonen

(2019, 31–42) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan 42 kunnan hyvinvointikertomuksia osallisuuden ja turvallisuuden näkökulmista. Aineistosta hahmottui kolme teemallista kokonaisuutta, joiden yhteydessä turvallisuutta käsiteltiin. Nämä olivat turvallinen arki, kuntalaisten suojaaminen ja turvallisuusuhkiin varautuminen. Näissä teemoissa iäkkäät asukkaat ja asuinalueiden kehittäminen tulivat vahvasti esille.

Hyvinvointikertomuksen ydintä on väestön hyvinvointi- ja turvallisuustilanteen seuranta, kun taas turvallisuussuunnitelmissa korostuvat toimenpiteet. Hyvinvointikertomus ja turvallisuussuunnitelma täydentävät siis luontevasti toisiaan. Jotta hyvinvointikertomukset ohjaisivat vahvemmin turvallisuussuunnittelua, niiden teemoista tulisi muodostaa indikaattoreita, joilla voitaisiin arvioida turvallisuussuunnitelmien toimenpiteitä asuinalueella. (Sisäministeriö 2019a, 12–13.) Yksin asuvien ikääntyneiden sekä kaatumisten ja lonkkamurtumien määrän seuraamisen ohella hyödyllisiä mittareita ovat katuturvallisuusindeksi, häiriökäyttäytyminen ja vahingonteot julkisilla paikoilla sekä turvallisuuskyselyllä selvitettävä turvallisuuden tunne (ks. Sisäministeriö 2014).

Hyvinvointikertomuksen voi tehdä sähköisenä Kuntaliiton ylläpitämällä työvälineellä (hyvinvointikertomus.fi). Myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilta (thl.fi) löytyy tietoa kunnan hyvinvointikertomuksesta. Sivulla on esimerkiksi kuvattu ehdotus hyvinvointikertomuksen minimitietosisällöksi. Ehdotuksessa on huomioitu myös ikääntyneiden yksinasuminen, kaatumiset ja putoamiset sekä lonkkamurtumat. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.)

5.3 Kuntien ikäpoliittinen suunnitelma

Kuntien ikääntyneen väestön terveyttä ja hyvinvointia edistetään vanhuspalvelulakiin perustuvilla ikäpoliittisilla suunnitelmissa. Niiden näkökulma ikäihmisten hyvinvointiin on hyvin kokonaisvaltainen ja kotona asumista korostava, joten niissä on tarkasteltu myös asumisen edellytyksiä.

Vanhuspalvelulaki eli Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista (980/2012, 5 §) tuo esille, että kunnan on laadittava suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi ja iäkkäiden tarvitsemien palvelujen järjestämiseksi. Lain mukaan suunnittelussa tulee painottaa kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet, toimenpiteet, tarvittavat voimavarat ja eri toimialojen vastuut. Se laaditaan osana kunnan strategista suunnittelua ja sen hyväksyy kunnanvaltuusto. Suunnitelma tarkistetaan valtuustokausittain.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) kuntakyselyssä seurataan vanhuspalvelujen tilaa ja vanhuspalvelulain toteutumista. Kyselyn mukaan 86 % kunnista toi esille, että alueella on laadittu suunnitelma iäkkään väestön tukemiseksi. Kyselyn mukaan vasta joka viides alue on tehnyt päätöksiä ikäasumisen uusista ratkaisuista, kuten yhteisöllisestä asumisesta.

Asumisen tulisi sisältyä vahvemmin vanhuspalvelulain mukaisiin kuntien suunnitelmiin. Niissä tulisi myös käsitellä ikääntyneiden asumisen ennakointia ja varautumista. (Kortelainen ym. 2020.) Varautuminen väestön ikääntymiseen on asumisen osalta vielä vähäistä ja monista kunnista puuttuvat käytännönläheiset suunnitelmat ikääntyneiden asumisen ratkaisuista. (Kehusmaa ym. 2018; Kortelainen ym. 2020.)

THL:n uusin, keväällä 2020 toteutettu kuntakysely tuo esille, että 27 % kunnista on tehnyt ikäasumisen ennakointisuunnitelman. Lisäksi 20 % kunnista kertoo, että ympäristön ikäystävällisyyden huomioon ottamisesta suunnittelussa on tehty päätöksiä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

5.4 Ikäystävällisyyden edistäminen

Ikääntyneiden turvallisuutta asuinalueilla edistetään muillakin tavoin kuin varsinaisessa paikallisessa turvallisuustyössä tai vakiintuneessa terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. Ikäystävällisten kuntien ja asuinympäristöjen kehittäminen on yksi tällainen uusi kehittämisen kehys. Asuinympäristön ikäystävällisyydellä tuetaan iäkkäiden ihmisten kotona asumista ja mahdollistetaan tutussa asuinympäristössä ikääntyminen. Koska ikäystävällisyyden näkökulma on varsin kokonaisvaltainen, sillä on paljon yhtäläisyyksiä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen sekä arjen turvallisuuteen liittyvän keskustelun kanssa.

Mitä ikäystävällisellä asuinympäristöllä tarkoitetaan? Ikäystävällisessä asuinympäristössä korostuvat liikkumisen helppous ja palvelujen saavutettavuus sekä kaikkien mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan. Ympäristössä huomioidaan iäkkäiden ihmisten tarpeet ja voimavarat sekä tuetaan heidän aktiivisuuttaan, hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. Kaikkia kohdellaan kunnioittavasti iästä ja toimintakyvystä riippumatta. Ikäystävällisyyteen kuuluu myös muistisairaiden ja kognitiivisilta kyvyiltään heikentyneiden ihmisten huomiointi ja tukeminen. Siksi ikäystävällisyyden rinnalla puhutaan välillä muistiystävällisyydestä tai ikä- ja muistisystävällisyydestä. (Rappe ym. 2018; Rajaniemi & Rappe 2020.)

Miten ikäystävällisyyttä kehitetään? Ikäystävällisyyttä on kehittänyt ja vienyt eteenpäin etenkin Maailman terveysjärjestö WHO, jonka maailmanlaajuiseen kehittämisverkostoon, The Global Network for Age-friendly Cities and Communities, kuuluu 1 114 kaupunkia ja yhteisöä 44 maasta. Suomesta Tampere, Turku ja Kerava ovat mukana ikäystävällisten kaupunkien ja yhteisöjen verkostossa. (WHO; WHO 2018.)

Ikäystävällisyyttä voidaan edistää koko kunnan tasolla tai paikallisemmin asuinalueita ja kortteleita kehitettäessä. Ikäystävällisyys tulee ottaa huomioon sekä olemassa olevilla asuinalueilla että uusia suunniteltaessa. Kehittämisen tulee olla pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. Keskeistä on paikallisten toimijoiden poikkisektorinen osallistuminen, kunnan koordinoiva rooli ja iäkkäiden itsensä osallistuminen sekä vanhusneuvoston kautta että laajemmin. Kehittäminen kunnissa voidaan aloittaa alkutilanteen kartoituksella ja sitouttamisella, jonka jälkeen suunnitellaan toimenpideohjelma, jonka edistymistä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Jotta toimenpiteet eivät jäisi irrallisiksi, niiden on hyvä kiinnittyä kunnan laajempiin strategioihin, kuten ikäpoliittiseen suunnitelmaan tai vastaavaan. Kunnan eri hallintokuntien yhteistyössä erityisen tärkeää on yhteistyön toimivuus vanhustyön sekä asumisen ja ympäristön suunnittelun välillä. (Rajaniemi & Rappe 2020.) Kuten edellisestä kuvauksesta ilmenee, ikäystävällisyyden paikallisella kehittämisellä on paljon yhtymäkohtia kuntien turvallisuussuunnittelun kanssa.

Miten turvallisuus tulee ikäystävällisydessä esille? Ikäystävällisyyden kehittämisessä korostuvat fyysinen ympäristö, sosiaalinen ympäristö ja palvelut. WHO:lla nämä painopistealueet tarkentuvat kahdeksaan teemaan: ulkotilat ja rakennukset, liikenne, asuminen, sosiaalinen osallistuminen, arvostus ja osallisuus, yhteiskunnallinen osallistuminen ja työelämä, tiedonvälitys sekä sosiaali- ja terveyspalvelut (WHO 2007).

Ikäystävällisyyden yhteys turvallisuuteen tulee esille selkeimmin esteettömyyteen liittyvissä kysymyksissä sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kautta. Fyysisessä ympäristössä korostetaan esteettömyyttä, hahmotettavuutta ja käveltävyyttä. Tällainen ympäristö on samalla myös tapaturmia ja kaatumisia ehkäisevä. Sosiaalisen ympäristön yhteisöllisyys, osallistumismahdollisuudet ja suvaitsevaisuus ylläpitävät keskinäistä luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Nämä painotukset tuovat myös esille sen, että ikääntyneiden asukkaiden tulee olla mukana asuinalueiden turvallisuutta suunniteltaessa. Palveluiden osalta korostetaan niiden käytettävyyttä ja saavutettavuutta sekä tarjolla olevista palveluista tiedottamista. Iäkkäiden arkea tukevien palvelujen rinnalla myös asumisen turvallisuutta edistävä turvatekniikka ja ikäteknologiset ratkaisut nähdään tärkeinä.

Vaikka turvallisuus on osa ikäystävällisyyttä, sitä ei tuoda kovin käytännönläheisesti esille vaan se jää varsin yleiselle tasolle. Koska turvallisuustyössä ennaltaehkäisy ja hyvinvointitekijät painottuvat yhä enemmän, yhtymäkohdat ikäystävällisyyteen ovat monipuoliset. Parhaimmillaan ikäystävällisyyden kehittäminen ja turvallisuuden edistäminen täydentävät toisiaan. Ikäystävällisyys antaa ideoita ja toimintamalleja asuinalueiden turvallisuuden kehittämiseen ja turvallisuustyö tarkentaa ikäystävällisyyden teemoja turvallisuuden osalta.

6 Ikääntyneiden kokema turvallisuus asuinalueilla

Seuraavaksi tarkastellaan turvallisuutta iäkkäiden asukkaiden arjen näkökulmasta. Selvityksen aineistona olleiden tutkimusten, raporttien sekä kyselyjen ja haastattelujen perusteella kuvataan sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä iäkkäiden turvallisuuteen ja sen kokemiseen sekä miten asuinalueilla turvallisuutta voidaan edistää.

Ikääntyneiden asukkaiden turvallisuus asuinalueilla muodostuu ihmisen ja hänen toimintakykynsä sekä ympäristöön liittyvien tekijöiden vuorovaikutuksessa, jossa keskeistä on turvallisuuden kokemus. Turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat ympäristön esteettömyys, toimivuus, palveluiden saavutettavuus ja osallistumismahdollisuudet. Hyvä toimintakyky vahvistaa hallinnantunnetta ympäristöstä ja luottamusta omiin kykyihin. Se myös vähentää tapaturmariskiä ja kompensoi ympäristön puutteita. Ikääntyessä alttius ympäristön olosuhteille lisääntyy. Asukkaat, joilla on terveydessään ja toimintakyvyssään rajoitteita, reagoivat herkemmin turvallisuuteen vaikuttaviin tekijöihin.

Turvallisuutta tulisi maankäyttö- ja rakennuslain mukaan tarkastella jo asuinalueen suunnitteluvaiheessa. Suunnittelussa turvallisuuteen vaikutetaan asukkaiden käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden kautta. Näitä ovat muun muassa asuinalueen tilahierarkia ja jäsentyminen, toimintojen sijoittaminen sekä mahdollisuudet vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyden muodostumiseen (Seppälä 2010).

Hyvä käytäntö

Tampereen Muotiala on ensimmäinen suomalainen asuinalue, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota turvallisuuteen aluetta suunniteltaessa. Turvallisuusnäkökulma oli mukana kaavoituksesta rakennussuunnitteluun ja tavoitteena oli ennaltaehkäistä rikollisuutta ympäristön ominaisuuksiin vaikuttamalla. (Kytä ym. 2008.)

6.1 Koettu turvallisuus

Mitä tyytyväisempiä asukkaat ovat omaan asuinalueeseensa, sitä vähemmän heillä on turvattomuuden kokemuksia (Uusihannu 2015). Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisiä 75 vuotta täyttäneistä oli 93 % vuonna 2016 (Sotkanet 2020). Turvallisuuden kokeminen on yhteydessä alueen viihtyisyyteen ja palveluiden saavutettavuuteen. Viihtyisyys lisää paikan käyttäjiä ja sosiaalista kontrollia. Viihtyisyyttä luovat luonto, rauhallisuus, alueen omaleimaisuus, matala rakennuskanta sekä ihmisten tunteminen (Seppälä 2010). Päivittäis- sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen helppo saatavuus ja naapurien sekä läheisten muodostama turvaverkko ovat tärkeitä iäkkäiden turvallisuuden tunteelle. Turvallisuutta lisää, kun ympäristössä on monipuolisesti toimintoja, jolloin sitä käyttävät monenlaiset ihmiset eri vuorokauden aikoina (Hirvola 2016). Syrjäkylillä tietoisuus toisista ihmisistä ja yhteisöllisyys lisäävät turvallisuuden tunnetta ja edistävät avun saantia (Fali & Koivukangas 2011; Oinas 2019).

Iäkkäiden turvattomuuden tunne liittyy usein yksinäisyyteen. Lisäksi turvattomuuden kokemuksia aiheuttavat terveyden ja toimintakyvyn huononeminen sekä kaatumisen ja liikenteen pelko. Vuoden 2016 Kansalaisturvallisuuden tila -tutkimuksen mukaan ikääntyneet kokivat keskeisinä turvattomuustekijöinään yksinäisyyden (75 %), muistisairaudet (70 %), ulkopuolisen avun riittämättömyyden (60 %), fyysiset sairaudet (47 %) ja tapaturmat (36 %) (Kekki & Mankkinen 2016).

Turvattomuus voi lisätä asukkaiden pelon ja haavoittuvuuden kokemuksia. Tällöin tunne ympäristön hallinnasta heikkenee, mikä vähentää halukkuutta fyysiseen aktiivisuuteen lähiympäristössä (Won ym. 2016). Kokemus itsenäisyydestä ja mieluisat toiminnan mahdollisuudet puolestaan vahvistavat turvallisuuden tunnetta (Fali & Koivukangas 2011).

Sosiaalisten suhteiden ja harrastusten puute sekä pitkä etäisyys omaisista heikentävät sosiaalista turvaverkkoa. Harvaan asutuilla seuduilla palveluiden ja julkisen liikenteen vähäisyys, huonot kulkuyhteydet ja pitkät asiointimatkat sekä niiden aiheuttamat kustannukset huolestuttavat iäkkäitä asukkaita. Noin joka neljäs 70 vuotta täyttänyt kokee haittaa pitkistä etäisyyksistä julkisiin palveluihin ja huonosta julkisesta liikenteestä. Julkisen liikenteen puutteet haittaavat naisia enemmän kuin miehiä. Teiden huono kunto voi rajoittaa pelastuskaluston perille pääsyä ja viivästyttää avunsaantia. Pimeä ja rauhaton ympäristö, väkivallan uhka sekä rikoksen uhriksi joutumisen pelko voivat myös aiheuttaa turvattomuuden tunteita. Turvattomuutta koetaan eniten ilta- ja yöaikaan. Etenkin iäkkäät naiset rajoittavat liikkumistaan pimeällä turvattomuuden vuoksi. (Savikko ym. 2006; Laatikainen 2009; Fali & Koivukangas 2011; Uusihannu 2015; Vilkkonen ym. 2018; Parikka ym. 2018; Oinas 2019.)

Arviot turvattomuuden kokemusten yleisyydestä vaihtelevat, mutta tyypillisesti turvattomuutta kokee yksin asuva iäkäs nainen. Savikon ym. (2006) mukaan kotona tai palvelutalossa asuvista 75 vuotta täyttäneistä 9 % tunsi yleistä turvattomuutta. Naiset kokivat turvattomuutta miehiä enemmän, mutta ikä ei vaikuttanut turvattomuuden kokemuksiin. Uusihannun (2015) tutkimuksessa 75 vuotta täyttäneistä kotona asuvista iäkkäistä turvattomuutta koki 30 % ja turvattomuus lisääntyi iän myötä. Muuttaminen omasta kodista palveluasuntoon usein parantaa turvallisuutta, mutta yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden heikkeneminen voi olla iäkkäälle pelottavaa ja lisätä turvattomuudentunnetta (Hirvola 2016). Turvattomuuden kokeminen on kuitenkin vähentynyt iäkkäiden keskuudessa 2000-luvulla (Heldan & Helakorpi 2014).

6.2 Koettu turvallisuus ja hyvinvointi

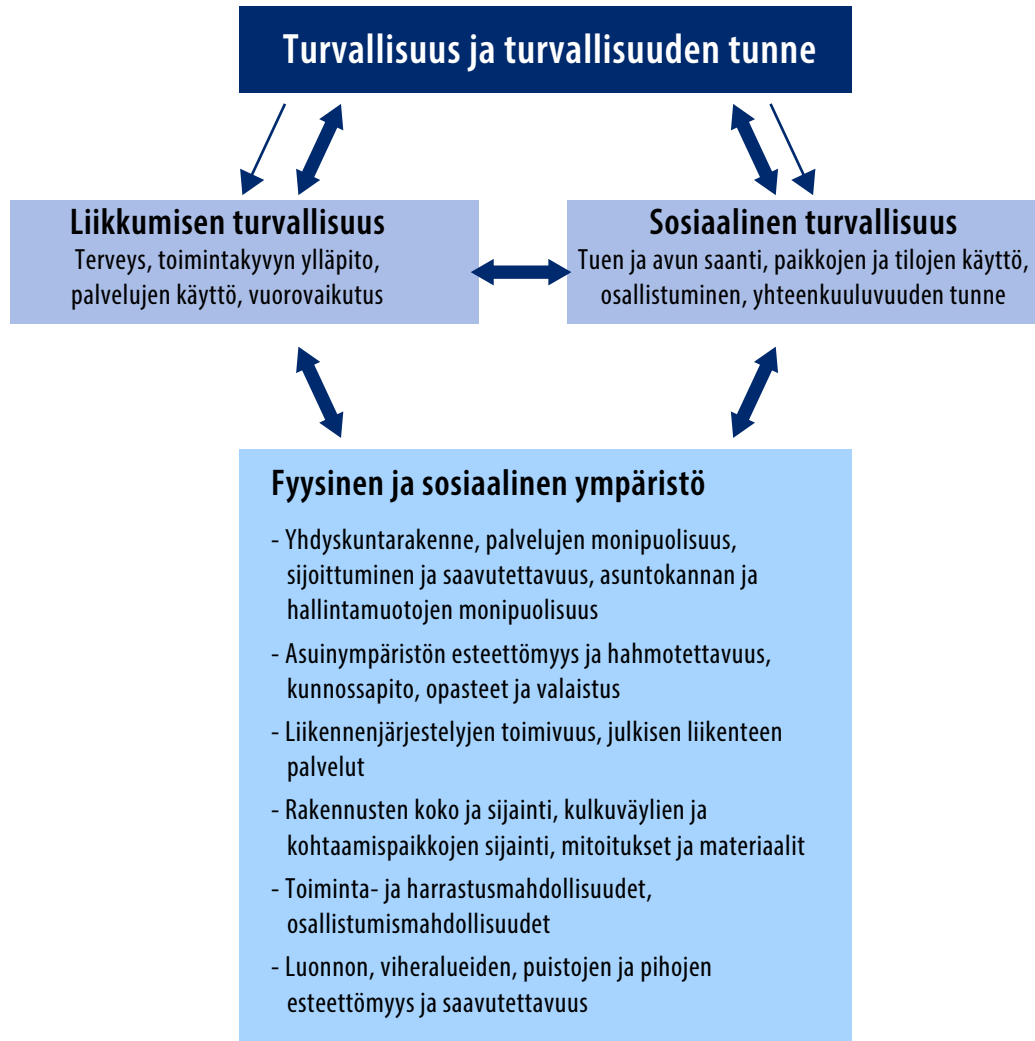
Asuinalueen turvallisuus on yhteydessä iäkkäiden asukkaiden hyvinvointiin monin tavoin. Koettu turvallisuus liittyy terveydentilaan ja kuolleisuuteen, henkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn, liikalihavuuteen ja elämänlaatuun (Parra ym. 2010; Won ym. 2016).

Koetun turvallisuuden yhteys hyvinvointiin välittyy etenkin fyysisen aktiivisuuden kautta (Won ym. 2016). Turvattomuuden kokemukset vähentävät fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista nopeuttaen toimintakyvyn heikkenemistä. Pienituloisilla alueilla asuvilla iäkkäillä on suurempi riski saada liikkumisvaikeuksia (Freedman ym. 2008).

Turvattomuuden tunteet lisäävät myös sosiaalista eristäytymistä ja masennusta (Sun ym. 2011). Erityisesti iäkkäillä, joilla on fyysisen toimintakyvyn rajoitteita, asuinalueen koettu turvallisuus on yhteydessä psyykkiseen terveyteen (Choi & Matz-Costa 2018). Koetun turvattomuuden aiheuttama kuormitus voi "kuihduttaa" iäkkäitä ja nopeuttaa vanhenemista lyhentämällä kromosomien telomeerejä (Geronimus ym. 2015).

Selvityksen aineiston perusteella iäkkäiden turvallisuus ja turvallisuuden tunne asuinalueilla jäsenyivät liikkumisen turvallisuuteen ja sosiaaliseen turvallisuuteen, joita kuvataan seuraavissa luvuissa. Liikkumisen turvallisuudessa on keskeistä kävelyturvallisuus, sosiaalisessa turvallisuudessa yhteisöllisyys. Vaikuttamalla sekä fyysisen että sosiaaliseen ympäristöön voidaan turvallisuutta edistää kummastakin näkökulmasta eri tekijöiden kautta joko yhdessä tai erikseen (Kuva 1).

Kuva 1. Iäkkäiden asukkaiden turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen ulottuvuudet asuinalueilla ja niihin vaikuttaminen.

7 Liikkumisen turvallisuus

lääkäiden liikkumiseen ja kulkumuodon valintaan vaikuttaa yhdyskuntarakenne. Asiointimatkojen pituus ja esteettömyys ovat usein ratkaisevia ikääntyneiden itsenäisen selviytymisen ja avuntarpeen kannalta. Asioiminen on myös syy lähteä liikkeelle ja tärkeää mielen hyvinvoinnille. Kaupunkien keskustoissa ja taajamissa, missä palvelut ja harrastusmahdollisuudet ovat lähellä, iäkkäillä liikkumismuodoista painottuvat kävely ja julkisen liikenteen käyttö. Haja-asutusalueilla oman auton tai palvelulinjojen käyttö on yleistä pitkien etäisyyksien ja vähäisen julkisen liikenteen vuoksi. Myös keskusta-alueilla auton käyttö helpottaa asioilla käymistä silloin, kun palvelut sijaitsevat kauempana ja liikkuminen kävellen on muuttunut hankalaksi.

Liikkumisen turvallisuuteen vaikuttavat ympäristön fyysiset tekijät ja liikkumisympäristöjen kunnossapito, alueen sosiaalinen rakenne ja ympäristön laatu. Ulkona liikkumiseen vaikuttaa myös sen ajankohta – liikkumisen tulisi tuntua turvalliselta eri vuorokauden ja vuoden aikoina. Jotta liikkuminen olisi mieluista ja turvallista, ikääntymisen vaikutukset liikkumiseen tulee huomioida asuinalueiden suunnittelussa ja kehittämisessä.

Ikääntymisen ja muistisairauksien mukanaan tuomat muutokset toimintakyvyssä vaikeuttavat ensin ulkona liikkumista ja palveluiden käyttöä (Rappe ym. 2018). Iäkkäistä, 70 vuotta täyttäneistä, lähes puolella on asuinympäristössään liikkumista haittaavia tekijöitä. Eniten haittaa aiheutuu jalankulkuväylien liukkaudesta ja lumisuudesta. (Vilkko ym. 2018.) Liukkaus haittaa enemmän naisia kuin miehiä. Jalankulkuväylien liukkauden vähintään jonkin verran haittaavaksi koki 75 vuotta täyttäneistä 56 %. (Parikka ym. 2018.)

Iäkkäille tapahtuu liikkeessä vakavia onnettomuuksia muuta väestöä enemmän, sillä ikääntymismuutokset altistavat vakaville loukkaantumiselle ja kuolemalle. Tieliikenteessä menehtyneistä noin joka kolmas on 65 vuotta täyttänyt tai vanhempi. Riski onnettomuuksille alkaa kasvaa 70 ikävuoden jälkeen. Kuolemaan tai loukkaantumiseen johtavia onnettomuuksia sattuu eniten taajamien ulkopuolella. Liikennekuolemista ja loukkaantumisista kaksi kolmasosaa tapahtuu autoillessa, kuudesosa jalan kulkiessa ja samoin kuudesosa pyöräillessä. Iäkkäiden jalankulkijoiden loukkaantumisista yli puolet sattuu suojateillä, kuolemista kolmannes. Joukkoliikenteessä onnettomuuksia sattuu harvoin ja ne liittyvät yleensä joko liikennevälineeseen nousemiseen tai sieltä poistumiseen. Julkisen liikenteen kaluston esteettömyys onkin tärkeä turvallisuustekijä. (Liikenneturva 2020.)

Kaatumiset, kompastumiset ja liukastumiset yleistyvät lihasvoiman ja tasapainon heikentyessä. Myös sairaudet ja niihin liittyvä lääkitys voivat altistaa kaatumiselle. Muistisairaudet lisäävät huomattavasti kaatumisen riskiä (Duodecim 2015). Joka kolmas yli 65-vuotias ja joka toinen yli 80-vuotias kaatuu vähintään kerran vuodessa. Miesten ja naisten välillä

kaatuneiden määrissä ei juuri ole eroa. Kotona asuvien alle 70-vuotiaiden kaatumisista suurin osa tapahtuu ulkona. (Pajala 2016; Parikka ym. 2018.)

Kaatumisten ja niihin liittyvien tapaturmien ehkäisyssä liikkuminen ja liikuntaharjoittelu ovat ensisijaisia keinoja. Tapaturmien ja kaatumisen pelko voivat kuitenkin vähentää iäkkäiden liikkumishalukkuutta. Kun liikkumista ja muuta toimintaa rajoitetaan pelon vuoksi, toimintakyky ja sosiaalinen vuorovaikutus vähenevät, mikä entisestään lisää kaatumisen riskiä. (Pajala 2016.)

Realistinen käsitys omasta toimintakyvystä ja sen rajoitteista auttaa iäkästä tunnistamaan tilanteita, joissa riski tapaturmille on kohonnut. Ympäristön vieraus tai sen yllättävät muutokset voivat lisätä tapaturmariskiä. Tutussa ympäristössä tapaturmavaara pienenee. Ympäristö voi olla myös liian haastava tai siellä voi olla liikaa virikkeitä, jolloin se kuormittaa liikaa.

7.1 Kävelen liikkuminen

Hyvä kävelykyky ja liikkumisvarmuus ennaltaehkäisevät turvattomuutta ja tapaturmia. Kävely ylläpitää monipuolisesti toimintakykyä ja henkistä vireyttä. Se harjaannuttaa jalkojen lihasvoimaa ja tasapainoa, jotka ovat turvallisen arjen ja kaatumisen ehkäisyn kannalta keskeisiä. Kävellessä asuinympäristö myös tulee tutuksi, mikä vahvistaa turvallisuuden tunnetta.

Tiivis kaupunkirakenne, julkisen liikenteen pysäkkien, kevyen liikenteen väylien sekä liikunta- ja vapaa-ajan paikkojen runsaus voivat lisätä ikääntyneiden arkikävelyä (Laatikainen 2019). Liian tiivis yhdyskuntarakenne voi taas vähentää toimintakyvyltään heikentyneiden iäkkäiden liikkumista, koska vilkas ja ahdas ympäristö saattaa tuntua turvattomalta (Satariano ym. 2010).

Asuinalueen helppokulkuisuus ja palveluiden hyvä saavutettavuus kävelen kannustavat iäkkäitä asukkaita liikkumaan kodin ulkopuolella. Helppokulkuisilla asuinalueilla iäkkäillä onkin todettu vähemmän liikkumisvaikeuksia (Clarke ym. 2009). Huonot liikkumismahdollisuudet, kuten reittien mäkisyys ja liikkumisympäristöjen puutteet, puolestaan lyhentävät kävelymatkoja ja vähentävät iäkkäiden mahdollisuuksia ylläpitää toimintakykyä lisäten avuntarvetta. Liikkumisen rajoittuminen haittaa sosiaalista kanssakäymistä, mikä voi lisätä turvattomuutta. (Ruonakoski ym. 2005; Gallagher ym. 2014; Oinas 2019.) Kävelyolosuhteita parantamalla, asukkaat, joilla on suuri riski menettää liikkumiskyky, pystyisivät asumaan itsenäisesti pidempään (Clarke ym. 2008).

Julkisen liikenteen käyttöön yhdistyy kävely kodista pysäkille ja pysäkiltä kohteeseen ja palatessa päinvastoin. Kun pysäkit ovat lähellä kotia sekä päätepestettä ja sinne pääsee

helposti kävellen, julkisen liikenteen käyttö on helppoa. Pysäkillä säältä suojaava katos ja istumapenkki helpottavat odottamista ja auttavat jaksamaan, mikä vähentää tapaturmariskiä.

Fyysisten tekijöiden lisäksi ympäristön aiheuttamat yksilölliset kokemukset vaikuttavat siihen, kuinka halukkaita ihmiset ovat liikkumaan kävellen. Hyvä kävely-ympäristö koetaan mukavana ja viihtyisenä (Sillanpää 2020). Se on rauhallinen ja monipuolinen niin näkymiltään kuin toiminnoiltaan (Norppa & Hovi 2020). Pihat ja lähellä kotia sijaitsevat puistot ovat ikäihmisille, myös muistisairaille, mieluisia ulkoiluympäristöjä ja ne koetaan usein turvallisina.

Kävelyä haittaavat ja turvattomuutta aiheuttavat tekijät

(Ruonakoski ym. 2005; Seppälä 2010; Norppa & Hovi 2020.)

- Ympäristön ja kävelyteiden huonokuntoisuus ja siivottomuus
- Rauhattomuus ja melu
- Valaistuksen ja penkkien puute
- Jalankulkualueiden kapeus ja katkonaisuus
- Reittien liukkaus ja lumisuus
- Ympäristön pimeys, tuulisuus ja huono ilmanlaatu
- Liian avoimet tai suljetut ja tylsät näkymät
- Vilkas autoliikenne ja kovat ajonopeudet, jalankulun ja pyöräilyn sekoittuminen
- Katujen ylittäminen, epäselvät risteykset, alikulkutunnelit
- Mäkisyys, jyrkät portaat, mukulakivet.

Ilmastonmuutos lisää sään ääri-ilmiöiden esiintymistä, jotka kuormittavat erityisesti monisairaita iäkkäitä ja aiheuttavat ennenaikaisia kuolemia. Kulkuväylien varrella kasvillisuus parantaa viihtyisyyttä ja suojaa kävelijöitä säältä, melulta ja ilman epäpuhtauksilta. Puista ja pensaista muodostuvat istutukset hillitsevät tuulta, varjostavat ja alentavat lämpötiloja. Kasvillisuus voi vähentää myös altistumista pienhiukkasille, joita syntyy liikenteestä ja katupölystä. Pienhiukkaset ovat haitallisia iäkkäiden terveydelle. Ne voivat pahentaa sydän- ja hengityselinsairauksia, haitata tiedonkäsittelytoimintoja, lisätä riskiä Alzheimerin-tautiin ja ylläpitää matala-asteista tulehdusta (Chen ym. 2017; McMaster University 2018). Hyvät kävelyolosuhteet voivatkin vähentää tulehdustekijöiden määrää elimistössä (King 2013).

Toimintakykyä ylläpitävä kävely-ympäristö

- Tärkeät kohteet ovat erottuvia ja omaleimaisia
- Kulkuväylät ovat esteettömiä, ohjaavia, riittävän leveitä ja niiden reunat erottuvat
- Opasteet ovat havaittavissa olevalla korkeudella, näyttävät kulkusuunnan ja johdattavat kohteisiin
- Kulkuväylien varrella on riittävästi penkkejä, joita voi käyttää myös talvella
- Ympäristö on viihtyisä, on kauniita ja mielenkiintoisia näkymiä, luontoa ja viheralueita
- Lähellä on monipuolisesti toiminta- ja liikuntamahdollisuuksia sekä kohtaamispaikkoja
- Pihat ovat isoja ja vehreitä
- Ympäristö on siisti ja hyvässä kunnossa, roskakorit tyhjennetään usein
- Kulkuväylillä ja piha-alueilla on häikäisemätön ja tasainen valaistus
- Mahdollisuus käydä wc:ssä.

7.2 Turvallinen kävely-ympäristö

Kävelyn riskitekijöitä ovat kulkuväylien epätasaisuus ja liukkaus, tasoerojen huomaamattomuus, esteet kulkuväylillä, muu liikenne sekä huono valaistus. Hyvin kunnossapidetyt ja esteettömät kulkuväylät sekä helposti hahmotettava ympäristö vähentävät tapaturmariskiä ja lisäävät turvallisuudentunnetta.

Kulkuväylien huono kunto vaikeuttaa etenkin sellaisten asukkaiden liikkumista, joilla on jo kävelyvaikeuksia. Heitä turvallinen lähiympäristö kannustaa fyysiseen aktiivisuuteen. He myös kuntoutuvat liikkumisen rajoitteista paremmin, kun lähiympäristö koetaan turvallisiksi (Latham & Clarke 2013).

Kunnossapito. Neljäsosan kaatumisista arvioidaan johtuvan ympäristöllisistä syistä (WHO 2017). Ympäristötekijöistä johtuvia kaatumisia voidaan ehkäistä kulkuväylien hyvällä kunnossapidolla sekä käyttämällä tukevia kenkiä, liukuesteitä, kävelysauvoja tai muita liikkumisen apuvälineitä. Kunnissa kävelyturvallisuutta on edistetty arvioimalla kunnossapidon onnistumista yhdessä asukkaiden kanssa, antamalla paikallisia keltiedotteita ja jakamalla liukuesteitä.

Kulkuväylien säännöllinen ja riittävän usein tapahtuva kunnossapito ja oikea ajoittaminen iäkkäiden käyttämille reiteille on tärkeää. Talvisin vaaranpaikkoja voivat olla myös sisäänkäyntien yhteydessä olevat metallilistat ja ovien edessä olevat räystäästiput. Keskusta-alueilla tärkeimpiä jalankulkualueita voidaan pitää sulana lämmittämällä.

Hyvä käytäntö

Turun kaupungin Hyvä arkiympäristö -toimintamallissa arvioidaan yhdessä asukkaiden kanssa kaupunkiympäristön kunnossapitoa – hoidetaanko alueita oikeaan aikaan ja oikealla tavalla (<https://www.turku.fi/arkiymparisto>). Iäkkäiden asukkaiden kanssa on tehty yhdessä videoita Hyvä arkiympäristö-kävelyjä. Niiden perusteella kunnossapitoa on kohdennettu reiteille, joita iäkkäät käyttävät ja ajoitettu sitä heidän päivärytmiinsä sopivaksi.

Hyvä käytäntö

Liukastumisvaroituspalvelussa asukkaita varoitetaan liukkaasta kelistä tekstiviestillä. Talvihoidon päivystäjä lähettää varoitusviestin, samalla kun hiekoittajat hälytetään töihin. Varmoina pidetyissä tilanteissa varoitusviesti lähetetään keliennusteiden perusteella. Toiminnassa ovat mukana suuret kaupungit Helsinki, Lahti, Oulu, Jyväskylä, Kuopio ja Joensuu. Palvelu on kuvattu verkkosivuilla <http://www.liukastumisvaroitus.fi/index.php/etusivu>.

Esteettömyys ja hahmotettavuus. Esteettömyys lisää liikkumista ja mahdollistaa itsenäisen asumisen ja asioinnin henkilöille, jotka muutoin olisivat riippuvaisia toisten avusta (Clarke & Gallagher 2013; Hirvola 2016). Koetut esteet lisäävätkin riskiä toimintakyvyn heikkene-miseen ja kävelyvaikeuksien syntymiseen (Vaarama 2004; Rantakokko ym. 2012). Kävely-reittien varrella olevat levähdyspenkit ovat tärkeitä jaksamisen kannalta. Asiointiin kävel-lään, jos tiedetään, että matkalla voi tarpeen tullen levähtää.

Selkeästi hahmottuvassa ympäristössä pystyy paikantamaan itsensä, arvioimaan etäisyyk-siä ja valitsemaan kulkusuuntansa ongelmitta. Kulkua voidaan ohjata ja paikkojen löy-tämistä helpottaa yhtenäisesti jatkuvilla pinnoitteilla sekä värien tai materiaalien avulla. Suunnistautumista auttavat myös reittien varrella olevat pysyvät maamerkit. Jos raken-nukset ovat tiheässä ja näkymät rajoittuneita, oman sijainnin päättely vaikeutuu. Raken-nusten sisäänkäyntien erottuvuus ja heijastavien pintojen välttäminen julkisivuissa tukee kävelyvarmuutta.

Kulkuväylien epätasaisuus lisää kaatumisen riskiä. Kovat ja tasaiset pinnoitteet ovat tur-vallisia, mutta kivituhka- ja hiekkatiet tuntuvat jalan alla joustavimmilta ja harjoittavat sa-malla tasapainoa. Matalat reunakivet helpottavat apuvälineiden kanssa liikkumista ja pie-nentävät kompastumisvaaraa. Kaiteet portaissa, tasoeroissa ja mäkisissä kohdissa antavat tukea. Luiskan käyttömahdollisuus portaiden ohella, loivat nousut ja levähdystasanteet nousuissa säästävät voimia. Kontrastierot auttavat huomaamaan tärkeitä kohteita, kuten kulkuväylän tai porrasaskelmien reunoja, varoitusmerkkejä tai opasteita. Jos sisäänkäyn-neissä ja luiskissa käytetään ritilöitä, tulee varmistua, ettei apuväline voi lukkiutua niihin. (Rappe ym. 2018.)

Hyvä käytäntö

Hervannassa Tampereella on suunniteltu ja osin toteutettu esteetön asiointireitti. Hervannassa palvelut ovat lähellä asukkaita, mutta ne sijaitsevat useassa rakennuksessa. Palveluita yhdistämään suunniteltiin 600 metrin asiointireitti, jonka varrella ovat keskeiset hyvinvointi- ja päivittäispalvelut. Esteettömyyden parantamiseksi lisättiin palveluihin ohjaavia opasteita, levähdyspenkkejä ja keskisaareke suojaajalle. Asiointireitin toteuttaminen on yhteensovitettu Hervantaan rakennettavan raitiotien rakentamiseen.

Muu liikenne. Ikääntymiseen liittyvät näön ja kuulon heikkeneminen sekä reaktioajan hidastuminen vaikeuttavat muun liikenteen seuraamista ja siihen reagoimista. Kevyen liikenteen väylillä pyöräilijät ja potkulautailijat aiheuttavat yllättäviä tilanteita hitaasti liikkuville iäkkäille, etenkin jos väylät ovat kapeita. Pyöräilyn erottaminen omalle kaistalleen käyttämällä erilaisia pintamateriaaleja, rakenteita tai istutuksia, parantaa kävelijöiden turvallisuutta. Vilkasta liikennettä ja suuria ajonopeuksia voidaan hillitä nopeusrajoituksilla, hidastetöysoyillä, liikennevaloilla ja kaventamalla ajoväylää.

Ympäristön selkeys ja hyvä näkyvyys suojateiden yhteydessä ja risteysalueilla on tärkeää, sillä se antaa aikaa ennakoida tilanteita ja toimia hätiköimättä. Korotetut suojatiet keskisaarekkeineen ja riittävän pitkäksi säädetty tai itse säädettävä ylitysaika sekä ääniohjaus liikennevaloissa helpottavat tien ylittämistä. Pysäköinti tulisi järjestää niin, että se ei haittaa jalankulkua, sillä heikkonäköisen on vaikea hahmottaa jalkakäytävälle tai piha-alueelle pysäköityä autoa.

Valaistus. Valaistus lisää turvallisuuden tunnetta ja vähentää kaatumisen riskiä iltaisin ja pimeään aikaan. Iäkkäiden silmät ovat herkkiä häikäisylle eikä silmä sopeudu nopeasti valon voimakkuuden vaihteluihin. Valaistuksen tulee olla mahdollisimman tasaista eikä se saa muodostaa jyrkkiä varjoja.

Hyvässä valossa kulkuväylän epätasaisuudet ja liukkaat kohdat erottuvat. Paikat, jotka herättävät pelkoa, kuten alikulkutunnelit, kannattaa valaista hyvin. Samoin kulkuväylän reuna-alueiden valaisu parantaa uskallusta liikkua pimeällä (Hirvola 2016). Valaistuksella voidaan ohjata kulkua haluttuun kohteeseen. Arjen toimintojen kannalta tärkeisiin paikkoihin, kuten roskakatoksiin ja autohalleihin kulkeminen tuntuu turvalliselta, kun niihin johtavilla reiteillä on hyvä valaistus.

Kävelyturvallisuutta parantaa

- Jalankulku on erotettu pyöräilystä ja autoliikenteestä
- Jalankulkuväylät eivät risteä muun liikenteen kanssa
- Kulkuväylän tasoerot ovat helposti havaittavia
- Kulkuväylillä ei ole kuoppia eikä kohoumia ja eivät ne ole liukkaita
- Kulkuväylillä ei ole esteitä, kuten pysäköityjä autoja, potkulautoja, mainoskylttejä, ulkotulia tai puiden oksia
- Suojatie on merkitty ja valaistu hyvin, sijaitsee suorassa kulmassa ajorataan nähden ja on korotettu, reunakivet on luiskattu koko leveydeltä ja reunat merkitty, odotusalueet ja keskisaarekkeet ovat tilavia.

7.3 Muistisairaiden asukkaiden liikkuminen

Muistisairaudet vaikeuttavat kykyä hahmottaa ympäristöä ja toimia johdonmukaisesti, mikä hankaloittaa liikkumista. Muistisairaana on vaikea päätellä kulkusuuntia ja löytää paikkoja, minkä vuoksi hän voi harhailla ja eksyä tutussakin paikassa. Liikkumisen muututtua epävarmaksi henkilö itse voi vähentää liikkumistaan ja alkaa vältellä tilanteita, joissa liikkuminen tuntuu epämukavalta.

Muistisairaalle asukkaalle turvattomuutta aiheuttavat tekijät eivät aina ole helposti muiden ymmärrettävissä, koska ne voivat johtua yksilöllisistä tavoista havainnoida ja tulkita ympäristöä. Aistiharhat ja virhetulkinnat voivat saada oman kodinkin tuntumaan etenkin yöaikaan turvattomalta. Myös riskien arvioinnissa asukkaan oma näkemys voi erota muiden käsityksistä. Muistisairas voi omasta mielestään olla kävelylenkillä ja palata kohta kotiin, toisten mielestä hän on karannut yön pimeyteen.

Kotona asuvien muistisairaiden henkilöiden määrän lisääntyminen muodostaa kasvavan haasteen turvallisuudelle, ellei asuinympäristöjen muistiystävällisyyttä kehitetä ja turvallisuutta parantavien teknologioiden saatavuutta ja käytettävyyttä paranneta. Poliisihallituksen tilastojen mukaan paikallispoliisin kadonnutta tai karannutta henkilöä koskevien hälytystehtävien lukumäärä on lisääntynyt 85 % vuosina 2010–2019. Erityisesti kasvua on ollut muistamattomien tai huostaanotettujen tms. henkilöiden kohdalla, missä tehtävien määrä on lähes kuusinkertaistunut. (Sähköposti Juha Helenius 21.12.2020.)

Muistisairaiden itsenäistä liikkumista tukee parhaiten tuttu, rauhallinen, esteetön ja selkeä ympäristö sekä luottamus siihen, että tarvittaessa saa apua. Se, että voi luottaa kanssaliikkujien noudattavan liikennesääntöjä, on muistisairaille tärkeä turvallisuustekijä. Luontoympäristössä liikuttaessa muistisairaat voivat kokea eksymisen vaaran pienemmäksi, koska siellä voi käyttää perinteisiä muistisääntöjä ilmansuunnista ja ympäristöstä saatava aistitieto auttaa suunnan määrittelyssä (Ojala 2017).

Muistisairaiden liikkumiseen liittyviä eksymisen, karkailun ja tapaturmien riskejä pyritään usein hallitsemaan rajoittamalla toimintaa. Kävelyä estetään lukitsemalla ulko-ovi tai kieltämällä asukasta menemästä ulos. Näin toimien riski siihen, että asukas lähtisi liian vähissä vaatteissa ulos, eksyisi ja sen seurauksena kylmettyisi tai paleltuisi, pienenee, mutta samalla rajoitetaan liikkumista ja puututaan itsemääräämisoikeuteen (Ojala 2017).

Eksymisen riskiä muistisairaat pyrkivät itse hallitsemaan ulkoilemalla yhdessä toisen henkilön kanssa tai liikkumalla tutuissa ympäristöissä lähellä kotia. Paikantavalla teknologialla voidaan tukea muistisairaahan asukkaan itsenäistä liikkumista. Teknologian avulla pystytään seuraamaan henkilön liikkumista sekä asettamaan erilaisia alueellisia, ajankohtaan tai elintoimintoihin liittyviä hälytysrajoja. Teknologisia ratkaisuja käytetään vielä melko vähän. Niitä tuleekin kehittää, jotta niiden käyttö olisi helppoa ja miellyttävää.

Muistisairaahan liikkumisturvallisuutta parantaa

- kulkuväylien ja rakennusten hyvä hahmotettavuus
- erottuvat maamerkit ja opasteet, joiden grafiikka on selkeää
- sopivat kontrastit korkeuseroissa, tukikaiteissa ja reittien reunoissa
- vaarallisten paikkojen merkitseminen tai kulun estäminen selkeästi
- heijastamaton ja tasainen valaistus
- ympäristön meluttomuus ja siisteys
- muutosten välttäminen
- muiden liikkujien ystävällinen asenne
- paikantavan teknologian käyttö.

7.4 Autolla liikkuminen

lökkään henkilön ajokyky voi säilyä riittävänä pitkään, jos hänellä ei ole sairauksia tai ne eivät vaikuta ajokykyyn. Muistisairauden varhaisvaiheessa oikeus kuljettaa henkilöautoa voi säilyä, mutta viimeistään keskivaikeassa vaiheessa se johtaa ajoluvan menetykseen (Duo-decim 2019).

Ikääntymiseen liittyvä aisti- ja tiedonkäsittelytoimintojen heikkeneminen vaikeuttaa tapahtumien havainnointia ja hidastaa reagoimista, mikä voi aiheuttaa ongelmia etenkin vaativissa tilanteissa, kuten risteyksissä käännytessä tai pysäköitäessä. Tyypillisimmät onnettomuudet iäkkäille autoilijoille tapahtuvatkin liikenteen risteyksikohtaisissa. Tilanteiden ennakointi ja harkinta parantavat ajamisen turvallisuutta. Pimeällä ja ruuhka-aikaan ajamisen välttäminen pienentää riskiä joutua haastaviin tilanteisiin. (Liikenneturva 2020.)

Pysäköintipaikkojen ahtaus ja niiden sijoittaminen kauas rakennuksista hankaloittaa palveluiden käyttöä autolla liikkuen. Liikuntaharrastus on saattanut loppua, kun pysäköintipaikat on poistettu liikuntatilan vierestä eikä ostoksia jaksakaan kantaa kotiin kaukana sijaitsevalta parkkipaikalta.

Koska ajokortista luopuminen on kuitenkin iäkkäällä henkilöllä jossain vaiheessa edessä, asuinympäristön on hyvä kannustaa vaihtoehtoisten liikkumismuotojen käyttöön myös autoilevia iäkkäitä. Kun julkisen liikenteen käyttöä on harjoitellut etukäteen tai kevyen liikenteen väylät ovat tulleet tutuiksi kävellen tai pyöräillen, autoilun lopettaminen aiheuttaa vähemmän muutoksia arjen aktiivisuudessa.

8 Sosiaalinen turvallisuus

Sosiaalinen turvallisuus syntyy oikeudenmukaisesta kohtelusta ja välittämisestä, mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämäänsä ja osallistua ympäröivän yhteisön toimintaan. Kokemus yhdenvertaisista mahdollisuuksista elää hyvää ja turvallista arkea ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan on tärkeä. Osallisuuden kokemus ja luottamus muihin sekä yhteiskuntaan perustuvat vuorovaikutuksessa saatuihin myönteisiin kokemuksiin ja yhteistyöhön. (Sitra 2014; Hirvola 2016.)

Välinpitämättömyys niin ihmisistä kuin ympäristöstä synnyttää turvattomuutta. Vuorovaikutus asukkaiden kesken puolestaan vahvistaa turvallisuutta ja suvaitsevainen asenneilmapiiri lisää uskallusta osallistumiseen. Asukkaiden huoli yhteishengen puutteesta on sitä suurempi, mitä turvattomammaksi asuinalue koetaan (Laihin & Tuominen 2013).

8.1 Turvaa naapurista ja yhteisöllisyydestä

Asukkaiden väliset sosiaaliset suhteet ja heidän toisilleen antama tuki vaikuttavat turvallisuuden kokemiseen. Naapurien tunteminen helpottaa tiedonkulkua alueen asioista ja varautumista erilaisiin tilanteisiin (Seppälä 2010). Helsingissä turvallisuuskyselyn mukaan naapurikontakteja on eniten vanhimmalla ikäryhmällä (Laihin & Tuominen 2013). He myös turvautuvat heikentyneen terveyden, pienentyneen elinpiirin ja pitkän asumishistoriansa vuoksi muita useammin lähiyhteisön sosiaaliseen tukeen (Population Reference Bureau 2017).

Kun naapurustossa asuvat ihmiset tunnetaan ja heihin luotetaan, heiltä uskalletaan pyytää tarvittaessa apua ja myös tarjota sitä. Naapurit ovat tärkeitä silloinkin, vaikka omaisia, kuten lapsia, asui lähellä, sillä heiltä saa usein välittömästi apua. Myös järjestöjen vapaaehtoiset antavat monenlaista tukea ja auttavat palveluiden käytössä. Kun turvaverkko arjen toimintoihin ja yllättävien tapahtumien varalle on etukäteen sovittu, elämä tuntuu turvalliselta.

Lähes puolet 75 vuotta täyttäneistä asuu yksin (Tilastokeskus 2020). Vuorovaikutus muiden asukkaiden kanssa ehkäisee yksinäisyyttä ja parantaa luottamusta selviytyä arjen haasteista. Etenkin muistisairaille asukkaille, joiden kommunikaatiokyvyt ovat heikentyneet, uskallus olla vuorovaikutuksessa naapureiden kanssa ja luottamus siihen, että tulee ymmärretyksi ja saa apua, on tärkeää.

Yhteisöllisyys lisää ihmisten ulkona liikkumista ja yhdessä tekemistä, mikä vahvistaa myönteistä ilmapiiriä ja sosiaalista kontrollia alueella. Muiden ihmisten läsnäolo parantaa turvallisuuden tunnetta ja voi estää ilkivaltaa ja rikoksia. Kun tavallinen toiminta asuinalueella on tuttua, poikkeavaan osataan kiinnittää helpommin huomiota ja siihen uskalletaan puuttua. Yhteisöllisyyttä edistävät myönteiset käsitykset oman asuinalueen käveltävyydestä, viihtyisyydestä ja turvallisuudesta, kun taas rikollisuudesta ja liikenteestä johtuva turvattu muus heikentää yhteisöllisyyden tunnetta. Myös ympäristön selkeä tilahierakia julkisesta puolijulkisen kautta yksityiseen auttaa tunnistamaan, mikä on odotettua käyttäytymistä missäkin paikassa. Samalla se viestii siitä, että asukkaat välittävät alueestaan ja kontrolloivat sitä. (Seppälä 2010; French ym. 2014; Hirvola 2016; Mäkeläinen ym. 2019.)

Asukkaiden pysyvyys edistää sosiaalisten suhteiden muodostumista, sitoutumista asuin-ympäristöönsä ja paikallisen identiteetin syntymistä. Vakituisten asukkaiden myötä yhteisöön tulee turvallisuutta tuottavaa jatkuvuutta. Asukkaiden vaihtuvuus puolestaan heikentää yhteisöllisyyden kehittymistä ja sosiaalista kontrollia. (Hirvola 2016.)

Sosiaalisen turvallisuuden on havaittu olevan yhteydessä myös iäkkäiden terveyteen. Yhteisöllisyys ja luottamukselliset suhteet toisiin ihmisiin lieventävät turvattoman asuin ympäristön vaikutuksia iäkkäiden asukkaiden psyykkiseen terveyteen (Choi & Matz-Costa 2018). Vuorovaikutus myös edistää fyysistä kuntoutumista. Iäkkäiden, joilla on vuorovaikutusta naapurustonsa kanssa, on todettu toipuvan liikkumisvaikeuksista paremmin (Latham ym. 2015).

Yhteisöllisyyttä edistää

- erilaisten asukkaiden kohtaamista ja vuorovaikutusta tukevat tilat, reitit ja toiminta
- liikkumisen ja tilojen käytön edistäminen
- kannustaminen vastuunottoon asuin ympäristön kehittämisestä
- mahdollisuudet päätöksentekoon ja toimintaan tarpeiden mukaan
- rohkaisu kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan.

8.2 Asuinalueiden rikosturvallisuus

Iäkkäät ovat harvoin rikoksen uhreja. Poliisille ilmoitetuista rikoksista noin 3 % koski vuonna 2019 yli 65-vuotiaita asianomistajia (Sähköposti Juha Helenius 21.12.2020). Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan ikääntyneet (65–74-vuotiaat) kokevat olennaisesti vähemmän väkivaltaa ja uhkailua kuin nuoremmat. Heillä myös väkivallan pelko on vähäistä. (Danielsson & Kääriäinen 2017.) Median välittämät uhkakuvat rikollisuudesta voivat kuitenkin aiheuttaa iäkkäille pelkoja ja syventää heidän ennakkoluulojaan erilaisuutta kohtaan (Uusihannu 2015). Rikollisuudesta johtuva pelko ja turvattomuuden tunne voivat heikentää erityisesti yksinäisten ja huonokuntoisten iäkkäiden hyvinvointia ja vähentää kävellen liikkumista (Won ym. 2016).

Asuinalueilla sosiaaliset ongelmat ja häiritsevä käyttäytyminen kohdentuvat usein tiettyihin paikkoihin. Levottomiin ympäristöihin liittyvät pelot voivat olla ikääntyneille merkittävä este liikkumiselle (Ruonakoski 2005) ja paikat, joissa esiintyy häiritsevää käyttäytymistä, pyritään kiertämään (Seppälä 2010). Myös asemanseudut koetaan usein turvattomina, mikä voi vähentää iäkkäiden halukkuutta käyttää raideliikennettä.

Häiritsevän käyttäytymisen lisäksi ilkkivan merkkien näkeminen ympäristössä tuottaa iäkkäille turvattomuuden tunteita. Epäsiisti, huonosti hoidettu asuinympäristö, missä on nähtävillä ilkkivaltaa, voi jopa heikentää iäkkäiden asukkaiden tiedonkäsittelytoimintoja (Boardman ym. 2012). Siisti ympäristö puolestaan synnyttää turvallisuutta, koska ympäristöstä huolehtiminen ilmaisee, että aluetta kohtaan tunnetaan kiinnostusta ja sitä arvostetaan.

Turvallisuuden parantamiseksi toivotaan usein poliisin näkyvyyden lisäämistä ja valvontakameroita. Yhteisölliset toimet ja naapureiden keskinäisen luottamuksen vahvistaminen ovat kuitenkin parempia keinoja iäkkäiden rikollisuuden pelkoon vaikuttaessa. Rikollisuuden torjunta asuinalueella näkyvin toimin, kuten valvontaa lisäämällä, voi lisätä huolellisuutta. Rikollisuutta ja levottomien paikkojen turvattomuutta on vähennetty monipuolistamalla alueiden ja tilojen käyttöä, parantamalla katujen ja puistojen valaistusta, siivoamalla ympäristöä ja kohentamalla puistojen istutuksia sekä asentamalla liikuntavälineitä. Etenkin naisille puistojen hyvä valaistus lisää turvallisuuden tunnetta. (Laihin & Tuominen 2013; McMaster University 2018.)

Hyvä käytäntö

Helsingissä yhdyskuntatyö ja etsivä lähityö ovat matalan kynnyksen toimintatapoja, joilla kehitetään asuinalueita ja puututaan havaittuihin epäkohtiin. Yhdyskuntatyössä kaupunginosan viihtyvyyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia kehitetään pitkäjänteisesti yhdessä asukkaiden, alueen yhdistysten ja organisaatioiden sekä viranomaisten kanssa. Epäkohtiin, huoliin ja kehittämistarpeisiin tartutaan nopeasti ja selvitetään, miten ja kuka ne voisi ratkaista. Mikäli siihen tarvitaan useita toimijatahoja, yhdyskuntatyö saattaa toimijat yhteen. Asukkaat voivat esittää huoliaan ja havaintojaan asukasilloissa tai ottaa suoraan yhteyttä yhdyskuntatyöhön. <https://www.helsinki.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=7540>

Etsivä lähityö neuvoo ja ohjaa sekä saattaa avun tarpeessa olevia palveluiden piiriin kaduilla, ostoskeskuksissa, asukastiloissa ja muissa julkisissa tiloissa. Etsivässä lähityössä kiinnitetään huomiota alueen ilmiöihin, otetaan vastaan asukkaiden ja toimijoiden huoliviestejä ja välitetään tietoa alueen verkostoihin. <https://www.helsinki.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=7541>

8.3 Asuinympäristön monipuolisuus

Monipuolinen asuinympäristö ylläpitää iäkkäiden toimintakykyä ja henkistä vireyttä. Hyvien kulkuyhteyksien avulla turvallisesti saavutettavissa olevat toimintakeskukset ja kulttuuripalvelut, puistot ja kävelyreitit ovat iäkkäiden hyvinvoinnille tärkeitä. (Boardman ym. 2012; Clarke ym. 2015.)

Alueellisen eriarvoistumisen, segregaatoin, torjunta on myös iäkkäiden asukkaiden turvallisuuden kannalta tärkeää. Segregaatiota pyritään torjumaan suunnittelemalla talotyypiltään, hallintomuodoiltaan ja asukasrakenteeltaan monipuolista asumista sekä tarjoamalla palveluja ja toiminnan mahdollisuuksia erilaisille asukasryhmille.

Jos alueen rakennuskanta muodostuu yksipuolisesti pienistä asunnoista, alueen epäjärjestys ja rauhattomuus voivat lisääntyä. Pienet asunnot ovat usein sijoitusasuntoja ja vuokralaiset eivät välttämättä ole sitoutuneita asuinalueeseen ja asukkaiden vaihtuvuus on suurta. Pienet asunnot eivät myöskään sovellu helposti elinkaariasumiseen, koska apuvälineiden kanssa toimimiselle ei ole riittävästi tilaa. Perheasunnot rauhoittavat asuinaluetta. Kun alueella on tarjolla myös ikääntyneille soveltuvia asuntoja ja asumista tukevia palveluja, ei heidän ole välttämätöntä muuttaa tutulta asuinalueelta pois, vaikka toimintakyky heikkenisi.

Eri ikäisillä ja eri elämänvaiheessa olevilla asukkailla on monenlaisia resursseja, jotka lisäävät yhteisön resilienssiä, haasteista selviytymiskykyä. Monipuolinen asukasrakenne lisää myös lähiympäristön käyttöä ja sosiaalista kontrollia eri vuorokauden aikoina (Hirvola 2016). Asukkaiden erilaisuus etnisen taustan tai muun tekijän suhteen voi aiheuttaa epävarmuutta. Vuorovaikutuksen kautta ennakkoluuloja voidaan vähentää. Samalla ihmiset oppivat ymmärtämään eri väestöryhmien turvallisuuteen liittyviä tekijöitä ja kantamaan niistä yhteisesti huolta. Mahdollisuudet eri sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen edistävät erityisesti nuorten ja ikääntyneiden suhteita.

Hyvä käytäntö

Kun päiväkotit, koulu ja palveluasuminen sijaitsevat lähekkäin tai samassa rakennuksessa, lasten ja iäkkäiden on helppo nähdä toisiaan ja tehdä asioita yhdessä. Myös palvelut, kuten ruokailu, voidaan järjestää yhteisinä. Yhteisestä arjesta on iloa etenkin lapsille, joilla ei ole isovanhempia tai he näkevät heitä harvoin ja muistisairaille iäkkäille, jotka mielellään seuraavat lasten touhuja. Vuorovaikutuksessa lapset tottuvat ikäihmisiin ja oppivat ymmärtämään heidän elämäänsä ja siihen kuuluvia rajoitteita. Lapset puolestaan avaavat iäkkäille kosketuksen ympäröivän yhteisöön ja vahvistavat elämänuskoa.

9 Ikääntyneiden turvallisuuden edistäminen

Ikääntyneiden turvallisuudesta tekee erityisen se, että monet iäkkäät ihmiset ovat heikentyneen toimintakyvyn vuoksi haavoittuvassa asemassa ja heille arjen ympäristön turvallisuus on tämän vuoksi merkittävää. Ikääntyneet myös viettävät asuinalueellaan enemmän aikaa kuin työssäkäyvät ihmiset. Lisäksi turvallisuuteen liittyvät tekijät tulevat heidän arjensa helpommin esille kuin muilla. Etenkin asuinalueella liikuttaessa turvallisuutta lisäävät tai vaarantavat tekijät tulevat näkyviin.

Ikääntyneiden turvallisuuden edistämiseen liittyy turvallisuusongelmien ratkaisun ohella myös hyvinvointia edistävää ja ennaltaehkäisevää turvallisuustyötä. Tällöin turvallisuustyössä tarvitaan toimijoita monelta sektorilta ja hallinnonalalta. Laaja-alaista näkökulmaa tarvitaan myös siksi, että ikääntynyt väestö on varsin heterogeeninen. Toimintakyvyltään rajoittuneiden ja apua tarvitsevien ikäihmisten rinnalla on myös aktiivisia ja hyväkuntoisia senioreita.

Rakennetulla ympäristöllä voi vaikuttaa turvallisuuteen monin tavoin. Tärkeitä ovat erityisesti esteettömyys, asukkaiden vuorovaikutus, rikoksia ja häiriöitä ehkäisevät ratkaisut, sosiaaliseen kontrolliin vaikuttaminen sekä turvallisuudentunteen ylläpitäminen. Kokonais kuvan aikaansaamiseksi asuinalueiden turvallisuudessa on otettava huomioon niin fyysinen, psyykinen, toiminnallinen, sosiaalinen kuin kulttuurinenkin ulottuvuus. Fyysisessä ulottuvuudessa on keskeistä esteettömyys, psyykkisessä turvallisuuden tunne, toiminnallisessa osallistumismahdollisuudet arjessa ja turvallisuutta edistettäessä, sosiaalisessa taas turvallisuutta luova yhteisöllisyys ja luottamus sekä kulttuurisessa ulottuvuudessa turvallisuuteen liittyvät asenteet ja toimintatavat.

Muita turvallisuuden suunnittelussa huomioon otettavia ulottuvuuksia ovat seuraavat:

- ympäristön turvallisuutta ylläpitävät ja edistävät tekijät (positiiviset turvallisuustekijät) sekä turvallisuutta vaarantavat tekijät (negatiiviset turvallisuustekijät)
- kokemuksellinen turvallisuuden tunne (subjektiivinen ulottuvuus) ja tietoon perustuvat turvallisuustekijät (objektiivinen ulottuvuus)
- ennalta ehkäisevä turvallisuustyö ja korjaava turvallisuustyö
- turvallisuustieto (toimenpiteitä perusteleva ja arvioiva tieto) ja turvallisuustoimenpiteet (konkreettiset teot).

9.1 Ikääntyneiden moninaisuus ja turvallisuusongelmat

Ikääntynyt väestö pitää sisällään hyvin monenlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä, joiden terveys ja toimintakyky voivat vaihdella suurestikin. Turvallisuutta tarkasteltaessa huomiota tulisi kiinnittää erityisesti niihin iäkkäiden ryhmiin, joilla on palvelujen tarvetta lisääviä riskitekijöitä. He tarvitsevat usein monimuotoista apua ja asumisen arkea turvaavaa ikäteknologiaa sekä suojaa kaltoinkohtelulta. Riskiryhmiin kuuluvat esimerkiksi seuraavat ikäihmiset (Sisäministeriö 2018, 21–22, 39):

- liikkumisrajoitteiset ja muistisairaavat
- yksinasuvat ja yksinäiset sekä pienituloiset
- omaishoitajana toimivat tai äskettäin läheisensä menettäneet
- väkivaltaa tai kaltoinkohtelua kohdanneet
- korkean kaatumisriskin asiakkaat tai tiuhaan päivystyspoliklinikalla asioivat
- päihkeitä käyttävät ja mielenterveysasiakkaat
- sairaalasta kotiutuneet tai läheisiltään apua saamattomat ikäihmiset.

Ennaltaehkäisevän turvallisuustyön näkökulmasta myös hyväkuntoinen senioriväestö tulee ottaa huomioon. Heidän kohdallaan korostuvat liikkumis- ja toimintakyvyn ylläpito sekä vanhuuden tarpeisiin varautuminen.

Ikääntyneitä ihmisiä koskevat hyvin monenlaiset turvallisuusongelmat. Ne voivat liittyä asuinympäristön esteellisyyteen ja paloturvallisuuteen, liikenneturvallisuuteen tai koti- ja vapaa-ajan tapaturmiin tai iäkkäisiin kohdistuvaan rikollisuuteen. Taustalla voivat olla esimerkiksi sairaudet, heikentynyt toimintakyky, yksinäisyys, syrjäytyminen tai pienituloisuus.

Yleisimpiä turvallisuusongelmia iäkkäillä ovat kaatumiset ja matalalta putoamiset, joiden osuus iäkkäiden tapaturmista on noin 80 % (Sisäministeriö 2018). Liikenneturvallisuuden osalta huomiota tulisi kiinnittää erityisesti iäkkäiden ajoterveysten sekä jalankulku- ja pyöräilyturvallisuuteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b). Vaikka rikollisuus ei ole iäkkäille merkittävä turvallisuustekijä, ongelmana voivat olla väkivalta ja uhkailu sekä petokset ja huijaukset, kuten valepoliisit. Vuonna 2018 väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneiden osuus 75 vuotta täyttäneiden ikäluokasta oli 2,4 % (kaikista vastaajista 9,9 %). Fyysistä uhkaa 12 viime kuukauden aikana oli taas kokenut 1,1 % ikäluokasta (kaikista vastaajista 4,4 %). (Parikka ym. 2018.)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan iäkkäät (65–74-vuotiaat) joutuvat nuorempia harvemmin omaisuusrikosten kohteeksi, mutta iäkkäisiin kohdistuneet petosrikokset ovat lisääntyneet. (Danielsson & Kääriäinen 2017.) Asuinalueilla on kiinnitettävä huomiota siihen, että liikkuminen julkisilla paikoilla, asiointi pankkiautomaateilla ja ostoksilla käyminen toteutuvat turvallisesti. Rikoksentorjuntaneuvosto on laatinut näihin asioihin liittyen ikääntyneille suunnatun oppaan Turvaohjeita senioreille (Rikoksentorjuntaneuvosto 2019).

Etenkin turvallisuuden tunteeseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin tulee kiinnittää huomiota. Iän myötä turvattomuuden tunne saattaa lisääntyä siitä huolimatta, että ikääntyneiden riski joutua rikoksen kohteeksi on varsin pieni. Ikääntyneillä turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat terveysongelmat, huoli muistin heikentymisestä, sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus, palvelujärjestelmän monimutkaisuus sekä pelko joutua muiden avusta riippuvaiseksi tai laitoshiitoon. (Sisäministeriö 2018.)

9.2 Asuinalueiden turvallisuuden edistäminen

Asuinalueiden turvallisuutta voidaan edistää monin tavoin. Ensinnäkin asuinalueiden turvallisuutta tulisi tarkastella sekä vanhojen että uusien asuinalueiden osalta. Toiseksi maankäytössä ja kaavoituksessa ihmisten hyvinvointia ja turvallisuutta voidaan edistää toimintojen sijoittumiseen liittyvillä valinnoilla ja asuntotyyppijakauman monipuolisuudella. Kolmanneksi turvallisuutta tulee suunnitella sekä fyysisen ympäristön (esteettömyys ja hahmotettavuus) että sosiaalisen ympäristön (yhteisöllisyys ja keskinäinen luottamus) näkökulmista käyttäen lähtökohtana kaikille sopivaa suunnittelua. Kun asuinaluetta kehitetään heikoimmassa asemassa olevien tarpeista lähtien, se tulee turvalliseksi kaikille.

Ikääntyneiden asumiseen ja asumisen turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat erilaisia väestöltään vähenevissä maaseutukunnissa kuin kasvavilla kaupunkialueilla. Väestöltään vähenevissä kunnissa ja niiden taajamissa ikäihmisten suhteellinen osuus kasvaa ja kunnat joutuvat suunnittelemaan uudenlaisia keinoja lisätä alueiden elinvoimaa resurssien vähentyessä (Taegen ym. 2020). Kaupunkialueilla tilanne taas on hyvin toisenlainen ja niissä esimerkiksi asuinalueiden eriytymiseen ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvät kysymykset korostuvat. Määrällisesti suurinta ikääntyneiden ikäluokkien kasvu tulee olemaan suurissa kaupungeissa. Yli 65-vuotiaista 63 % asui vuonna 2014 kaupunkimaisella alueella, ja keskusta-asuminen yleistyy vanhimmissa ikäryhmissä. Kaupunkialueilla yli 75-vuotiaiden määrän ennakoitaan kaksinkertaistuvan vuosina 2015–2035. (Helminen ym. 2017.) Siksi kaupunkien asuinalueiden turvallisuuteen ja ikäystävällisyyteen on kiinnitettävä enemmän huomiota.

Asuinalueiden sosioekonomisen eriytymisen ehkäisy on tärkeää sosiaalisen kestävyys- ja asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Sosiaalisten tekijöiden merkitys asuinalueiden turvallisuudelle ja viihtyisyydelle korostuu. Turvallisuuden tunteen edistämiseksi ja rikollisuuden estämiseksi tarvitaan epämuodollista sosiaalista kontrollia ylläpitävää yhteisöllisyyttä. (Mäkeläinen ym. 2019.) Tavoitteena on, että asuinalueella asuisi erilaisia asukkaita, eikä sosioekonominen rakenne muodostuisi yksipuoliseksi. Asuinalueiden sosiaalisen segmentaatiokehityksen ehkäisy onkin nykyisin tavoitteena monien kuntien asuntopoliittisissa ohjelmissa. (Antikainen ym. 2020, 35, 49.)

Asuntokantaa suunniteltaessa väestön ikääntyminen on keskeinen taustatekijä. Asuntokannan muuntojoustavuus ja monikäyttöisyys elämänkaaren eri vaiheissa tulevat yhä tärkeämmiksi (Antikainen 2020). Tarjolla tulee olla ikäihmisille soveltuvia turvallisia asuntoja ja asuinkortteleita, kuten senioritaloja ja yhteisökortteleita. Kun maankäytössä ja kaavoituksessa suunnitellaan asuntojen ja toimintojen sijoittumista, on ikääntyvän väestön turvallinen arki tärkeä näkökulma. Tavoitteena tulisi olla asuinalueiden suunnittelu jo lähitökohtaisesti esteettömiksi ja kaikille sopiviksi. Myös palveluiden saatavuus ja saavutettavuus tulisi ottaa huomioon (lähikaupat).

Asuinalueiden tiivistäminen ja täydennysrakentaminen voivat olla uhka turvallisuudelle ja viihtyisyydelle, esimerkiksi viheralueiden vähentyessä ja liikenteen vilkastuessa. Alueella kasvava väestömäärä voi kuitenkin myös helpottaa arjen sujumista, jos palvelutaso ja julkisen liikenteen järjestelyt samalla paranevat. (Antikainen 2020, 16.) Myös toimintamahdollisuudet ja sosiaaliset virikkeet saattavat lisääntyä, mikä on merkityksellistä etenkin yksinäisten ikäihmisten kannalta.

Kuvaan 2 on tiivistetty turvallisuuden edistämisen kokonaisuutta silloin, kun tavoitteena on asuinalueiden ikääntyneen väestön turvallisuus. Kuviossa on esimerkkejä turvallisuustyön toimijoista, toimenpiteistä, turvallisuusteemoista ja turvallisuuden ulottuvuuksista. Kuvio osoittaa, miten monimuotoinen kysymys turvallisuuden edistäminen on ja minkälaisiin asioihin se kytkeytyy.

Kuva 2. Esimerkkejä turvallisuuden edistämisen toimijoista, keinoista, teemoista ja tavoitteista.

9.3 Keinoja turvallisuuden kehittämiseen

Kunnissa turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien tulisi kytkeytyä poikkihallinnollisesti toisiinsa ja muodostaa kokonaisuus, jossa sekä turhat päällekkäisyydet että huomiotta jäävät katvealueet minimoidaan. Turvallisuustyössä liian vähälle huomiolle on jäänyt turvallisuuden tunteen merkitys ikääntyneille asukkaille ja se, kuinka vahvasti turvallisuus kokemuksesta liittyy hyvinvointiin. Liikkumisen esteettömyyttä, kulkuväylien ylläpidon kohdentamista, palveluiden sijoittamista ja ympäristön viihtyisyyttä tulisi tarkastella aiempaa enemmän turvallisuuden näkökulmasta. Lisäksi iäkkäiden asukkaiden osallistumismahdollisuuksia oman turvallisuutensa edistämiseen tulee parantaa.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun ohella ikääntyneiden asumisen turvallisuus kunnissa liittyy sosiaali- ja terveystalouteen, ikääntymis-, alue- ja asumispolitiikkaan, yhdyskuntasuunnitteluun sekä niissä tehtyihin suunnitelmiin. Yhdyskuntasuunnittelulla ja rakennusvalvonnalla sekä liikennesuunnittelijoilla on keskeinen rooli asuinalueilla, taloyhtiöiden hallituksilla ja isännöitsijöillä puolestaan asuinrakennuksissa ja pihoiden läikkäillä on muuta väestöä enemmän sairauksia ja heille myös sattuu enemmän tapaturmia, minkä vuoksi he ovat usein ensihoidon ja pelastustoiminnan kohteina. Asuinalueiden ja pihojen mitoituksissa onkin otettava entistä tarkemmin huomioon riittävän tilavat ja kantavat pelastusreitit, niiden opastus ja kunnossapito, jotta apu pääsee tarvittaessa viivytyksettä perille.

Kuntien ja sosiaali- ja terveysalan järjestöjen yhteistyö on parantanut monin tavoin ikääntyneiden turvallisuutta. On kehitetty toimintamalleja, tuotettu materiaaleja ja ohjattu vapaaehtoisten panosta turvallisuustyöhön. Sosiaali- ja terveystoimen yhteishankkeissa pelastusviranomaisen ja muiden toimijoiden kanssa on kehitetty yhteisiä toimintatapoja ja välineitä ikäihmisten kotona asumisen turvaamiseksi. Näistä hyviä esimerkkejä ovat Kotona asumisen turvallisuus KAT1, 2, 3 ja 4 -hankkeet, joissa keskeisiä toimijoita ovat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote ja Etelä-Karjalan pelastuslaitos sekä Pirkanmaan pelastuslaitoksen vetämä PaloRAI-hanke. Vaikka näissä hankkeissa on keskitytty asuntoon ja asuinrakennukseen liittyvään turvallisuuteen, voidaan niistä ottaa oppia asuinalueiden monitoimijaisen turvallisuustyön kehittämiseen.

KAT3-hankkeen perusteella monialaisessa verkostoyhteistyössä tärkeää on yhteisesti sovittu ja kuvattu toimintamuoto selkeine rooleineen, vastuineen ja työnjakoineen, säännöllinen yhteydenpito ja tiedonvaihto toimijoiden välillä sekä yhteinen tiedon muodostaminen ja tulkinta käytännön toimenpiteiden pohjaksi. Verkostoyhteistyössä korostuvat vastuuhenkilöiden nimeäminen, yhteiskehittäminen ja vuorovaikutteiset työtavat. Keskeistä on saada ikääntyneet asukkaat osallistumaan turvallisuuden ylläpitoon ja kehittämiseen fyysisen asuin ympäristön ja oman toimintakykynsä osalta. Asukkaiden tavoittamista ja onnettomuuksien ehkäisyä edistää yhteisesti toteutettu tarveperustainen ja monikanavainen viestintä. Haasteena monen toimijan yhteistyössä voi olla tietopohjan hajanaisuus sekä

tiedon saatavuutta ja sen käyttöä rajoittavat tekijät. Ennakoivaa turvallisuustyötä vaikeuttaa se, että tietoa turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä kerätään usein siinä vaiheessa, kun joku riski on jo toteutunut. Vaaratilanteita ja onnettomuuksia edeltävät usein turvattuuden kokemukset, joiden syntyyn liittyviin tekijöihin tulisi pystyä puuttumaan ennakoivasti. (Huuskonen ym. 2020.)

Jotta asuinalueet vastaisivat mahdollisimman hyvin asukkaiden turvallisuustarpeita, niiden suunnittelussa ja kehittämisessä osallistavat menetelmät ovat ensisijaisia. Arvioimalla yhdessä iäkkäiden kanssa asuinalueen riskitekijöitä ja niiden paikallistumista, voidaan suunnitella toimenpiteitä, jotka vaikuttavat heidän arkeensa. Erilaisten asukastilaisuuksien, seminaarien ja työpajojen ohella turvallisuuskyselyt ja turvallisuuskävelyt luovat mahdollisuuksia osallistumiselle. Turvallisuus- ja esteettömyyskävelyillä saadaan esille asukkaiden kokemuksia asuinalueestaan ja turvallisuutta parantavia ratkaisuja voidaan miettiä yhdessä. Samalla asukkaat voivat saada uutta tietoa mahdollisuuksistaan liikkua ja asioida asuinympäristössään turvallisesti.

Turvallisuutta lisää ilkvallan jälkien nopea korjaaminen ja tyhjien tilojen käyttöönotto uusiin tarkoituksiin. Autioiden paikkojen elävöittäminen toiminnalla lisää niiden käyttöä ja vähentää mahdollisuuksia ilkvallaltaan. Palvelut, joihin liittyy turvallisuusriskejä, kuten pankkiautomaatti, tulee sijoittaa näkyville, hyvin valaistuille paikoille sosiaalisen kontrollin ulottuville. Paikkojen, joissa on vähän liikkuja tai heikko näkyvyys, koettu turvallisuus paranee valaistuksella. Asuinalueen siisteydestä ja kunnossapidossa voidaan huolehtia yhdessä asukkaiden kanssa. Paikkaan liittyvän tekemisen kautta asukkaiden sitoutuminen ympäristöön vahvistuu ja heillä on enemmän kontakteja naapureihin. Tärkeää on määritellä selkeät vastuut toimijoille, kuka huolehtii mistäkin. Kun useampi asukas tuntee vastuuta ympäristön kunnosta, myös yhteisöllisyys vahvistuu.

Kunnissa käytössä olevia turvallisuustyön välineitä

• PAIKALLINEN TURVALLISUUSSUUNNITTELU

Onnettomuuksien, tapaturmien ja rikosten ehkäisemiseksi ja turvallisuuden tunteen parantamiseksi kunnat tekevät paikallisia turvallisuussuunnitelmia. Kunnan virkamiesjohto laatii suunnitelman yleensä valtuustokaudeksi yhteistyössä poliisin, pelastuslaitoksen ja paikallisten yritysten ja järjestöjen kanssa. Koska turvallisuussuunnitelmien laatiminen ei ole kunnille lakisääteistä toimintaa, suunnittelun linkittyminen laissa säädelyihin paikallisiin suunnitelmiin on tärkeää.

Paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnitteluun on tehty kansalliset linjaukset <https://sisainturvallisuus.fi/turvallisuussuunnittelu>, joiden yksi teema on ikääntyneiden asumisen turvallisuuden parantaminen. Teemaan liittyvä toimenpidekortti <https://sisainturvallisuus.fi/ikaantyneiden-asumisen-turvallisuuden-parantaminen> sisältää kolme turvallisuustavoitetta ja siihen liittyviä toimenpiteitä, joita voidaan hyödyntää turvallisuussuunnitelmaa tehtäessä.

• HYVINVOINTIKERTOMUKSEN INDIKAATTORIT

Kuntien hyvinvointikertomuksissa voidaan seurata ja arvioida paikallisen turvallisuustyön edistymistä erilaisten turvallisuusindikaattorien avulla, kuten turvallisuuskyselyllä kartoitettava turvallisuudentunne sekä tilastoista kerättävät tiedot rikoksista, onnettomuksista ja tapaturmista. Tietojen seuraaminen asuinaluetasolla karttapohjaisin sovelluksin tukee suunnittelua. Tietoa ja työvälineitä hyvinvointikertomuksiin löytyy Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta (thl.fi) sekä Suomen Kuntaliitolta (hyvinvointikertomus.fi).

Laajan hyvinvointikertomuksen laadintaan kehitetään rakennetun ympäristön indikaattoreja HYMY-hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointijohtamisen kehittämisen verkostohankkeessa. Hanke toteutetaan vuosina 2019–2021. (MAL-verkosto.) Verkostohankkeen jäsenet ovat Tampereen kaupunkiseutu, Lahden, Jyväskylän ja Kuopion kaupungit sekä MAL-verkosto. Hankkeen osana on kehitetty StrateGIS-menetelmää ympäristön hyvinvointitekijöiden tunnistamiseksi ja arvottamiseksi paikkatiedon avulla (Suomen ympäristökeskus). Tarkoituksena on tuottaa kartalle paikkatietoa rakennetun ympäristön hyvinvointitekijöistä kaupunkisuunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Tällaisessa suunnittelussa voidaan huomioida myös asuinalueiden turvallisuustekijät.

• SUUNNITELMA IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN TUKEMISEKSI

Vanhuspalvelulain 5 §:ssä tuodaan esille, että kuntien tulee laatia ikääntyneen väestön tukemiseksi kotona asumista ja kuntoutusta painottava suunnitelma. Ikääntyneiden asumisen ennakointi ja varautuminen sekä asumisen ja asuinalueiden turvallisuuden edistäminen ovat yhä tärkeämpi osa tällaista kotona asumista korostavaa suunnittelua. Ikäystävällisen asumisen tavoitteet ja painotukset antavat hyviä lähtökohtia paikalliselle suunnittelulle.

• TURVALLISUUSKÄVELY

Turvallisuuskävelyllä saadaan tietoa asuinalueen turvallisuustilanteesta asukkailta ja alueen toimijoilta. Kävely on hyvä järjestää kunnan eri hallinnonalojen ja viranomaisten, erilaisia asukasryhmiä edustavien järjestöjen, alueen palvelutuottajien, yhdistysten ja asukkaiden yhteistyönä. Tällöin saadaan esille monipuolisesti erilaisia turvallisuuskävelykohteita ja pystytään sopimaan toisiaan tukevista toimenpiteistä. Kävely voidaan myös kohdistaa tiettyyn teemaan tai tietyille kohderyhmälle, kuten muistisairaille asukkaille. Turvallisuuskävelyn aikana ympäristöä tarkastellaan ennalta suunnitellulla reitillä ja sillä on sovitut vetäjät, jotka huolehtivat havaintojen dokumentoinnista tekemällä muistiinpanoja, kuvaamalla tai videoimalla.

Kävelyn aikana havainnoidaan esimerkiksi alueen yleistä ilmettä, siisteyttä ja kunnossapitoa, liikennejärjestelyjä, sosiaalista ympäristöä ja toimintamahdollisuuksia. Asukkaiden turvallisuuden ja turvattomuuden kokemusten yhdistäminen paikkoihin ja niihin liittyvään toimintaan auttaa löytämään keinoja turvallisuuden parantamiseen.

Myöhemmin samalla reitillä tehtävällä seurantakävelyllä todetaan tehdyt toimenpiteet ja arvioidaan niiden vaikutuksia. Kun turvallisuuskävely on integroitu kunnan toimintakäytäntöihin, tehdyt huomiot johtavat tarvittaessa toimenpiteisiin, joiden toteutumista seurataan ja niistä tiedotetaan asukkaille.

Turvallisuuskävelyä on kokeiltu Vantaan Myyrmäessä julkisen ulkotilan suunnittelussa virtuaalisesti. Virtuaalisessa kävelyssä ympäristöön voidaan lisätä täydentävää tietoa, kuten alueen väestöjakauma, mutta turvallisuuden kokemuksellisen ulottuvuuden tavoittaminen voi jäädä puutteelliseksi. Etenkin näkö- ja kuulorajoitteisten henkilöiden osallistuminen vaikeutuu tai estyy kokonaan virtuaalikävelyissä. Liikkumisrajoitteisten kohdalla osallistumismahdollisuudet voivat parantua verrattuna kohdekäyntiin. Paikan päällä ympäristöstä välittyvä paremmin turvallisuuden kokemukselle tärkeää aistittavaa tietoa ja kohdekäyntejä suositellaan täydentämään virtuaalikävelyitä. (Poutanen ym. 2019.)

Tietoa turvallisuuskävelyistä ja ohjeita niiden järjestämiseen löytyy Rikksentorjuntaneuvoston sihteeristön (2011) laatimasta oppaasta sekä Rikksentorjuntaneuvoston verkkosivuilta <https://rikksentorjunta.fi/tietoa-turvallisuuskävelyistä>.

• TURVALLISUUSKYSELY

Turvallisuuskyselyllä voidaan selvittää kunnan asukkaiden näkemyksiä ja kokemuksia rikoksista, järjestyshäiriöistä, onnettomuuksista, tapaturmista, varautumisesta ja turvattomuudesta. Kyselyn tuloksia voidaan hyödyntää paikallisen turvallisuustyön toimenpiteiden kohdentamisessa ja seurannassa. Kysytyjen taustatietojen avulla on myös mahdollista seurata sitä, miten asukkaiden näkemykset eroavat eri väestöryhmissä ja asuinalueilla. Kysely voidaan toteuttaa joko verkkokyselynä tai postikyselynä. Tarkempaa tietoa sekä

turvallisuuskyselyn mallipohja löytyy Rikksentorjuntaneuvoston verkkosivuilta <https://rikksentorjunta.fi/turvallisuuskysely>.

Lomakekyselyn ohella turvallisuuskysely voidaan toteuttaa myös paikkatietokyselynä. Tällöin vastaaja liittyy vastauksensa karttapohjalle, jolloin erilaiset ilmiöt ja tapahtumat saadaan tarkasti paikannettua. Nettipohjaista karttakyselyä on käytetty muun muassa Tampereen Muotialassa.

- **ESTEETTÖMYYSKÄVELY**

Esteettömyyskävelyillä tarkastellaan erityisesti kulkuväylien käveltävyyttä ja palvelurakennusten sisäänkäyntien toimivuutta. Kunnan vammais- ja vanhusneuvostot ovat aktiivisia kävelyiden järjestämisessä. Kävelyt kohdistuvat usein kohteisiin, joissa on jo todettu ongelmia esteettömyydessä.

Tietoja esteettömyyskartoituksista ja lomakkeista löytyy Invalidiliiton verkkosivuilta <https://www.invalidiliitto.fi/eskeh-kartoituselomakkeet-ja-opas>.

- **LIIKENTEEN VAARANPAIKKAKARTOITUS**

Liikenneturvalla on toimintamalli kunnille ikäihmisten liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Toimintamallissa liikenneympäristön vaaranpaikat kartoitetaan yhdessä iäkkäiden kanssa. Kartoituksia on tehty vanhusneuvostojen aloitteesta ja järjestäminä yhdessä eläkeläisjärjestöjen ja kuntien teknisen toimen kanssa. Toimintamalli löytyy Liikenneturvan verkkosivuilta https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Eri-ikaisena/liikenteen_vaaranpaikkakartoitus_nettiin.pdf.

- **IKÄ- JA MUISTIYSTÄVÄLLISYYDEN ARVIOINTI**

Ikäystävällisyyden arvioinnissa käytetään usein WHO:n Ikäystävälliset kaupungit -projektissa syntynyttä tarkistuslistaa, joka löytyy suomennettuna raportista Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162050/YM_2020_2.pdf). Listassa on kahdeksan teemaotsikkoa ja se ohjaa tarkastelun erityisesti fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön sekä palveluihin esteettömyyden, saavutettavuuden sekä liikkumisen helppouden näkökulmista. Lista on laadittu kaupunkien kehittämisen tueksi, mutta soveltuu myös yksittäisten asuinalueiden ikäystävällisyyden tarkasteluun ja arviointikävelysten toteuttamiseen. Tarkempaa tietoa ja ideoita ikäystävällisyyden kehittämiseen saa WHO:n Age-friendly World -verkkosivuilta: <https://extranet.who.int/agefriendlyworld>.

- **VIRANOMAISYHTEISTYÖ HYVINVOINTIA EDISTÄVILLÄ KOTIKÄYNNEILLÄ JA PALVELUTARPEEN ARVIOINNISSA**

Hyvinvointia edistävät kotikäynnit sekä ikääntyneiden toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointi ovat kunnissa vakiintuneita toimintatapoja, joiden yhteydessä myös asuinolojen ja kodin lähiympäristön turvallisuuden tarkastelu on mahdollista (ks. Sisäministeriö 2018). Turvallisuustarpeiden arviointi voidaan integroida osaksi palvelutarpeiden arviointia (Huuskonen ym. 2020). Eri toimijoiden yhdessä tekemien kotikäyntien aikana voidaan asu-
misturvallisuuteen liittyviä tekijöitä havainnoida eri näkökulmista, mikä edistää yhtenäisen turvallisuusnäkömyksen kehittymistä. Kokemuksia on esimerkiksi kotihoidon ja pelastus-
toimen yhteisistä kotikäynneistä. Yhteistyöhön on kehitetty kotihoidon asiakkaan toimintakykyä ja terveydentilaa arvioivan RAI-järjestelmän tietoihin perustuva EVAC-mittari, joka antaa arvion asukkaan poistumismahdollisuuksista (Björgren ym. 2017).

- **ETSIVÄ VANHUSTYÖ**

Etsivän vanhustyön tavoitteena on edistää ikääntyvien osallisuuden kokemuksia, vähentää yksinäisyyttä ja löytää iäkkään ihmisen arkeen ratkaisuja, jotka kiinnittävät lähiyhteisöön, ohjaavat palveluiden piiriin ja kannustavat muutoksiin. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ylläpitää etsivän vanhustyön verkostokeskusta (<https://www.valli.fi/tyomuotomme/etsivan-vanhustyon-verkostokeskus/>). Työssä kohdataan iäkkäitä heidän asuinympäristössään, jolloin voidaan tarkastella esimerkiksi siinä ilmeneviä arkea hankaloittavia ja osallistumista rajoittavia esteitä.

- **HUOLI-ILMOITUS**

Ikääntyneiden asumisturvallisuuden kannalta on tärkeää, että pelastuslain ja vanhuspalvelulain edellyttämät ilmoitusvelvollisuudet toteutuvat. Pelastuslain (379/2011, 42 §) mukaan viranomaisten tulee ilmoittaa asunnoissa, rakennuksissa ja muissa kohteissa havaitsemansa palovaaran tai muun onnettomuusriskin alueen pelastusviranomaisille. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012, 25 §) tuo taas esille, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ja pelastusviranomaisten tulee ilmoittaa kunnan sosiaalihuollon viranomaiselle viipymättä tiedossaan oleva apua tarvitseva iäkäs henkilö, joka on kykenemätön huolehtimaan itsestään ja turvallisuudestaan. Lisäksi kunnat kuvaavat usein verkkosivuillaan, miten kaikki kuntalaiset voivat tehdä puhelimitse tai sähköisenä huoli-ilmoituksia silloin, kun he ovat huolissaan ikääntyneestä henkilöstä, joka ei kykene huolehtimaan itsestään.

Turvallisuustietoa ja toimintamalleja sisältäviä verkkosivustoja

- Sisäisen turvallisuuden portaaliin Tuoviin (<https://sisainenturvallisuus.fi/etusivu>) on koottu runsaasti hyviä käytäntöjä ja muuta materiaalia, joista osa keskittyy ikääntyneiden turvallisuuteen. Esillä ovat kotona asumisen turvallisuus (Etelä-Karjalan KAT-toiminta sekä pelastustoimen ja kotihoidon yhteistyö Pirkanmaalla), ikäihmisten kaatuminen (THL:n IKINÄ-toimintamalli ja UKK-instituutin KaatumisSeula), liikkuesteiden tarjoaminen ikääntyneille kuntalaisille (Nousiaisten kunta), etsivä ja löytävä vanhustyö (Valli ry), ikätekniologia (Valli ry) ja tapaturmien ehkäisy (SPR:n turvakoutsitoiminta).
- Kotona asumisen turvallisuus -hankkeissa on luotu verkkosivusto, jolle on koottu tietoa kotona asumisen turvallisuusriskeistä ja niiden ehkäisystä <https://www.kotonaasumisenturvallisuus.fi/>.
- Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ylläpitää turvallisuusalan toimijoiden yhdessä kehittämää Kodin turvaopas -sivustoa (<https://www.kodinturvaopas.fi/>). Sivustolta löytyy laajasti tietoa arjen ja asumisen turvallisuuden parantamiseksi ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi.
- Vanhustyön keskusliiton ylläpitämältä Vanheneminen.fi -verkkosivustolta <https://www.vanheneminen.fi/asuminen> löytyy asumiseen ja sen turvallisuuteen liittyvää tietoa.
- Muistiliiton sivuilta löytyy tietoa muistiystävällisestä ympäristöstä ja sen turvallisuudesta <https://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/muistiystavallinen-ymparisto-turvallisuus>.

10 Johtopäätöksiä ja suosituksia

Kansallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja linjauksissa tulee esille turvallisuuteen liittyvien tekijöiden monitahoisuus ja monitoimijaisen yhteistyön tarve niin ennaltaehkäisevässä kuin ongelmiin puuttuvassa turvallisuustyössä. Ikääntyneiden kohdalla ohjelmissa korostuu asunnon sisäpuolinen turvallisuus ja avunsaanti. Asuinalueiden turvallisuus ja sen edistämisen keinot taas ovat vähemmän esillä. Iäkkäiden arjen näkökulmasta asumisen turvallisuudessa painottuu hyvinvointiturvallisuuden edistäminen ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen.

Jotta ikääntyneiden kotona asumisen tavoite voi toteutua, tarvitaan turvallisen kodin lisäksi asuinalue, jossa asioiminen, ulkoilu ja muiden ihmisen kohtaaminen voi tapahtua turvallisesti. Lähes neljäsosa 75 vuotta täyttäneistä kokee puolen kilometrin kävelyssä suuria vaikeuksia, mikä korostaa lähiympäristön esteettömyyden ja palveluiden saavutettavuuden merkitystä. Ikäystävällisen asuinympäristön kehittäminen tarjoaa turvallisuuden edistämiseksi viitekehyksen, joka kytkeytyy turvallisuuden kannalta keskeisiin esteettömyyden ja kaikille sopivan suunnittelun teemoihin.

Turvallisuustekijöitä, jotka liittyvät toimintakykyä ylläpitävään ennaltaehkäisevään turvallisuuden edistämiseen, kuten liikkumisen turvallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja viheralueiden sekä liikuntapaikkojen saavutettavuuteen, tulisi tuoda monipuolisemmin esille ikääntyneisiin kohdistuvassa turvallisuustyössä. Tällöin turvallisuuden kokemuksellisuus ja yhteys toimintakykyyn tulisivat paremmin näkyviin ja iäkkäille tärkeä hyvinvointiturvallisuuden näkökulma painottuisi. Tätä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kuntien turvallisuussuunnittelua ohjaavien toimenpidekorttien avulla. Kun turvallisuutta lähestytään toimintakyvyn ja yhteisöllisyyden vahvistamisen kautta, vältetään korostamasta uhkaa ja pelkoa synnyttäviä tekijöitä, jotka voivat lisätä turvattomuuden kokemuksia.

Selvitystyössä ilmeni, että asuinalueiden turvallisuuden kehittämiseen ja arviointiin ei ole saatavilla riittävästi soveltuvaa tilastotietoa. Turvallisuustyössä tarvittavan tiedon keräämistä ja hyödyntämistä onkin kehitettävä. Tarvitaan systemaattista tiedonkeruuta, eri toimijoiden tietovarantojen yhdistämistä ja analysointia sekä seurantaindikaattorien luomista.

Asuinalueisiin kohdistuvan turvallisuustyön tulee perustua paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin. Valtakunnallisten tilastotietojen valossa tekijöitä, joihin tulee kiinnittää huomiota asuinalueilla ikääntyneiden turvallisuutta edistettäessä, ovat esimerkiksi:

- ikääntyneiden asukkaiden määrä (65+, 75+) ja sijoittuminen
- muistisairaiden ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikäihmisten määrä
- tavallisissa asunnoissa asuvien ikäihmisten määrä ja yksin asuvien määrä
- fyysisen ympäristön esteettömyys, liikennejärjestelyt ja liikkumisen turvallisuus

- palvelujen ja tuen saatavuus (turvallisuutta edistävät palvelut)
- läheisiltä saatava tuki
- toimintakyvyn ylläpidon ja yhteisöllisen toiminnan mahdollisuudet
- ikääntyneiden onnettomuudet, tapaturmat ja kaatumiset
- ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset, väkivalta ja kaltoinkohtelu
- ikääntyneiden näkemys turvallisuudestaan ja siihen liittyvistä tekijöistä
- ikääntyneiden oma varautuminen asumiseensa ja sen turvallisuuteen.

Kuntien hyvinvointikertomukset soveltuvat iäkkäiden asukkaiden turvallisuuden edistämisen työkaluiksi, koska niissä voidaan käsitellä monenlaisia turvallisuusteemoja. Näistä teemoista tulisi myös muodostaa turvallisuusediittoreita, joita seurataan asuinaluetasolla. Yksin asuvien ikääntyneiden sekä kaatumisten ja lonkkamurtumien määrän seuraaminen on hyvä alku, mutta muitakin mittareita tarvitaan. Mittareiden tulisi sekä ennakoita turvallisuusriskejä ja kuvata turvallisuuden tunnetta, ei pelkästään turvallisuusongelmia. Indikaattorit kannattaa myös liittää paikkatietoihin ja visualisoida kaupungin asuinalueita kuvaaville kartoille. Esimerkiksi kaatumisten ja tapaturmien tai rikosten ja häiriöiden kannalta vaaralliseksi tiedettyjen paikkojen ohella voidaan tarkastella myös turvallisiksi koettuja paikkoja.

Paikallisessa turvallisuuden edistämisessä tulee ymmärtää turvallisuuden moniulotteisuus ja saada kehittämiseen mukaan kattavasti kunnan eri hallinnonaloja ja paikallisia toimijoita sekä asukkaita. Koska toimenpiteet asuinalueilla kohdistuvat pääasiassa turvallisuutta vahvistavien tekijöiden edistämiseen, turvallisuustyöhön tarvitaan uudenlaisia toimintamalleja. Niiden kehittäminen edellyttää verkostoyhteistyötä ja toimijoiden yhteistä turvallisuuskäsitystä. Eri asiantuntijoiden osaamista ja tietopohjaa yhdistämällä luotuja ratkaisuja on kokeiltava käytännössä ja toimivuutta on arvioitava. Yhteistyötä tarvitaan kunnan eri hallinnonalojen, turvallisuusviranomaisten, paikallisten yritysten ja järjestöjen sekä eri asukasryhmien kesken. Turvallisuutta edistävän toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi tulee järjestää siten, että ikääntyneet asukkaat ovat siinä mukana. Iäkkäät osallistuvat turvallisuustyöhön vammais- ja vanhusneuvostojen sekä asukastilaisuuksien, turvallisuuskävelyiden ja -kyselyiden kautta. On tarpeen pohtia, onko kaikilla iäkkäillä asukkailla, kuten muistisairailta, mahdollisuus osallistua turvallisuuden kehittämiseen käytössä olevilla menetelmillä.

Koronavirusepidemia on tuonut esille tartuntataudit turvallisuushkana, jolla on vaikutusta ikääntyneisiin ja asuinalueiden julkisten tilojen turvallisuuteen. Turvallisuudesta käyvässä keskustelussa tulee jatkossa ottaa huomioon enemmän myös se, miten asuinalueilla pystytään ylläpitämään kaikenikäisten asukkaiden turvallista arkea myös epidemian kaltaisissa ja muissa poikkeusoloissa. Iäkkäiden kohdalla epidemiatilanteessa korostuvat päivittäisasioiden hoitaminen ja turvallinen ulkoilu lähiympäristössä. Sosiaalisten suhteiden rajoittaminen ja epidemian aiheuttama henkinen kuormitus ovat lisänneet entistään luonnon ja viherympäristöjen saavutettavuuden merkitystä iäkkäiden toimintakyvylle ja henkiselle hyvinvoinnille.

SUOSITUKSET

Turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen edistäminen

- Turvallisuustyössä tulee keskittyä tekijöihin, jotka tukevat ja vahvistavat asukkaiden turvallisuutta ja sen tunnetta. Vaarojen, rajoitusten ja kieltojen korostaminen kaventaa turvallisuustyön mahdollisuuksia.
- Iäkkäiden turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta asuinalueilla edistää liikkumisen turvallisuuden ja sosiaalisen turvallisuuden vahvistaminen.
- Kävelyolosuhteiden turvallisuus on tärkeää toimintakyvyn säilymiselle, vuorovaikutukselle muiden ihmisten kanssa ja itsenäiselle asioinnille.
- Yhteisöllisyys, asuinympäristön monipuolisuus ja sosiaalinen kontrolli lisäävät asuinalueen turvallisuutta.
- Vuorovaikutus naapureiden kanssa ja naapureilta saatava apu vahvistavat elämänhallintaa ja turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyys naapurustossa edistää avun saantia tarvittaessa.
- Turvallisuuden tunteelle ympäristön viihtyisyys, rauhallisuus ja siisteys ovat tärkeitä.
- Monipuolinen yhdyskuntarakenne ja tilojen käyttö lisäävät asukkaiden valinnanmahdollisuuksia sekä palveluiden että vuorovaikutuksen suhteen, mikä rikastuttaa alueen käyttäjäkuntaa.

Toimintatavat

- Kuntien ikääntyneisiin kohdistuva turvallisuustyö on poikkisektorista, monitoimijaista yhteistyötä, jossa iäkkäät ovat mukana määrittelemässä paikallisia turvallisuustarpeita ja kehittämässä niihin ratkaisuja.
- Ikääntyneiden turvallisuuden edistäminen asuinalueilla sisältyy paikallisiin turvallisuussuunnitelmiin.
- Paikallinen turvallisuussuunnitelma on johdonmukainen osa kunnan suunnittelun kokonaisuutta, missä turvallisuuteen vaikuttavat suunnitelmat linkittyvät keskenään.

- Turvallisuussuunnittelulla on yhteys etenkin terveyden ja hyvinvoinnin suunnitteluun, yhdyskuntasuunnitteluun sekä kuntien ikäpoliittisiin suunnitelmiin ja asuntopoliittisiin ohjelmiin.
- Paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa viedään käytäntöön ikäystävällisten asuinalueiden turvallisuustavoitteita.
- Turvallisuustyö integroituu ikääntyneiden asukkaiden arjen toimintoihin ja palveluihin, niin että asukkaat osallistuvat turvallisuutensa edistämiseen ja heillä on käytössään riittävästi turvallisuuteen liittyvää tietoa.
- Ennalta ehkäisevää turvallisuustyötä tekevät tahot ovat tietoisia korjaavia toimia tekevien tahojen työstä ja päinvastoin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä poliisin ja pelastuslaitoksen keskinäinen yhteistyö on tiivistä, jolloin tunnustetaan, miten eri tahojen työ linkittyy toisiinsa.

Arviointi

- Turvallisuustyöhön tulee kehittää indikaattoreita, jotka ottavat huomioon ikääntyneiden turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen keskeiset tekijät.
- Koska turvallisuuden edistäminen on moniulotteista, tulee myös turvallisuuden indikaattoreiden olla monimuotoisia.
- Toteutuneiden tapaturmien, onnettomuuksien ja rikosten seuraamisen ohella tarvitaan turvallisuusriskejä ennakoivia ja ehkäiseviä indikaattoreita.
- Indikaattorien tulee kattaa fyysisen ympäristön terveellisyys ja esteettömyys, sosiaalisen ympäristön yhteisöllisyys, keskinäinen luottamus ja osallistumismahdollisuudet erilaiseen toimintaan ja vaikuttamiseen, palveluiden saavutettavuus sekä turvallisuuden tunteeseen liittyvät psyykkiset tekijät.

Liitteet

Liite 1. Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -työryhmän toimenpide-ehdotukset

Toimenpide	Aikajänne	Toimijat	Tavoiteltu vaikutus	Onnistumisen mittari
Valtakunnallinen taso				
Asuinalueiden turvallisuuden edistäminen monisektorisen verkostotyön ja ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman kautta.	Verkosto 2020–2023	Ministeriöt (YM, OM, STM) Kuntaliitto, kunnat ja järjestöt	Verkosto välittää tietoa ja vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken.	Verkosto toimii aktiivisesti
Tehdään selvitys ikääntyneiden turvallisuuden tekijöistä asuinalueilla, jonka pohjalta kunnat ja järjestöt voivat kehittää toimintaansa.	Toimenpideohjelma 2020–2022	(Ikäinstituutti, Helsingin Muistiyhdistys, SPEK)	Kunnilla ja järjestöillä on hyviä käytäntöjä edistää asuinalueiden turvallisuustekijöitä ikääntyneiden kannalta.	Kuntien lukumäärä, jotka edistäneet asuinalueiden turvallisuutta kehittämishankkeissaan osana ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa.
	Selvitys 2020			
Kuntataso				
Edistetään iäkkäitä osallistavaa poikkihallinnollista ja -toiminnallista yhteistyötä asuinalueiden turvallisuuden kehittämisessä vahvistamalla olemassa olevia kuntien käytänteitä, kouluttamalla toimijoita iäkkäitä osallistavaan toimintaan ja mahdollistamalla turvallisia kohtaamisia nuorten ja iäkkäiden välillä.	2020–2025	Verkosto, Kuntaliitto, kunnat	Yhteistyö eri toimijoiden välillä lisääntyy ja turvallisuustyöhön tulee mukaan uusi toimijoita.	Turvallistyössä mukana olevien toimijoiden määrä kunnissa kasvaa. Turvallisuutta edistävässä toimenpiteissä on otettu iäkkäät asukkaat huomioon.
Kansalaisnäkökulma				
Ikääntyneiden turvallisuuteen liittyvän tiedon ja toimintamallien osallistava kehittäminen ja levittäminen koetun turvallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi.	2021–2023	Vastuutoimijat Helsingin Muistiyhdistys ja Ikäinstituutti, sidosryhminä	lääkkeitä edustavilla kansalaisjärjestöillä on käytössään asukkaita osallistavia turvallisuustyön välineitä ja tieto ikääntyneiden turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä lisääntyy ja sitä hyödynnetään asuinalueiden kehittämisessä.	lääkkeitä asukkaat ja heitä edustavat järjestöt sekä vanhusneuvostot ovat mukana laaja-alaisen turvallisuuden edistämisessä.
Parannetaan asuinalueiden liikkumisturvallisuutta tuottamalla iäkkäitä aktivoivaa turvallisuustyön materiaalia ja -keinoja.		eläkeläisjärjestöt ja vanhusneuvostot sekä Muistiliitto		

Liite 2. Kysely- ja haastatteluaineistot

Seuraavien tahojen haastatteluja ja kyselyvastauksia on käytetty selvityksen aineistona:

- Etelä-Karjalan pelastuslaitos, KAT-hankkeet, Heidi Huuskonen
- Helsingin Muistiyhdistyksen päivätoimintaryhmät
- Helsingin pelastusliitto, Olli-Veikko Kurvinen ja kouluttajat
- Kuntaliitto, Vesa-Pekka Tervo
- Käräjätörmän yhteisökylähanke, asumisen raati
- Muistiaktiivi Jouni Rasi
- Pirkanmaan pelastuslaitos, Tytti Oksanen
- Vantaan vanhusneuvosto
- Poliisihallitus, Juha Helenius
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sari Kehusmaa

Lähteet

- Antikainen, J., Pyykkönen, S., Huttunen, J., Soininvaara, I., Laakso, S. & Lönnqvist, H. 2020. Kaupunkiseutujen ja kuntien asuntopoliittisten ohjelmien arviointi ja kehittäminen. MAL-verkosto, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA ja Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI. Loppuraportti 12.5.2020. 57 s. <https://mal-verkosto.fi/wp-content/uploads/2020/05/Liite-1.-Kaupunkiseutujen-ja-kuntien-asuntopoliittisten-ohjelmien-arviointi-ja-kehitta%CC%88minen-loppuraportti-MDI-1.pdf> [Viitattu 12.6.2020]
- Björkgren, M., Borg, F., Kokki, E., Mäkinen, L., Männikkö, S., Oksanen, T. & Suoja, J. 2017. PaloRAI ja EVAC-mittari. Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 3/2017. ISBN 978-952-5905-97-7
- Boardman, J., Barnes, L., Wilson, R., Evans, D. & Mendes de Leon, C. 2012. Social disorder, APOE-E4 genotype, and change in cognitive function among older adults living in Chicago *Social Science & Medicine* 74 (10): 1584–90.
- Chen, H., Kwong, J., Copes, R., Tu, K., Villeneuve, P., van Donkelaar, A., Hystad, P., Martin, R., Murray, B., Jessiman, B., Wilton, A., Kopp, A. & Burnett, R. 2017. Living near major roads and the incidence of dementia, Parkinson's disease, and multiple sclerosis: a population-based cohort study. *The Lancet* 389(10070): 718–726.
- Choi, Y. & Matz-Costa, C. 2018. Perceived neighborhood safety, social cohesion, and psychological health of older adults. *Gerontologist* 58 (1): 196–206. doi:10.1093/geront/gnw187
- Clarke, P., Ailshire, J., Bader, M., Morenoff, J. & House, J. 2008. Mobility Disability and the Urban Built Environment. *American Journal of Epidemiology* 168 (5): 506–13.
- Clarke, P., Ailshire, J. & Lantz, P. 2009. Urban built environments and trajectories of mobility disability: findings from a national sample of community-dwelling American adults (1986–2001). *Social Science & Medicine* 69(6): 964–70.
- Clarke, P. & Gallagher, N. 2013. Optimizing mobility in later life: the role of the urban built environment for older adults aging in place. *Journal of Urban Health* 90(6): 997–1009.
- Clarke, P., Weuve, J., Barnes, L., Evans, D. & Mendes de Leon, C. 2015. Cognitive decline and the neighborhood environment. *Annals of Epidemiology* 25 (11): 849–54.
- Danielsson, P. & Kääriäinen, J. 2017. Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja rikoksen pelko. Haaste 2/2017. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22017/ikaantyneisiin kohdistuvat rikokset ja rikoksen pelko.html> [Viitattu 30.10.2020.]
- Duodecim 2015. Muistisairaudet ja niihin liittyviä liikkumisen ja tasapainon ongelmia. <https://www.kaypahoito.fi/nix02279>
- Duodecim 2019. Muistisairaahan ajokyvyn arviointi <https://www.kaypahoito.fi/nix02421>
- Duodecim 2020. Muistisairaudet. Käypä hoito -suositus. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50044#R3> [Viitattu 27.8.2020.]
- Fali, S. & Koivukangas, H. 2011. Vanhusten kokemuksia turvallisuudesta. Opinnäytetyö Diakonia ammattikorkeakoulu, Oulu. 63 s.
- Freedman, V., Irina B. Grafova, I., Schoeni, R. & Rogowski, J. 2008. Neighborhoods and Disability in Later Life. *Social Science & Medicine* 66, 11: 2253—2267.
- French, S., Wood, L., Foster, S., Giles-Corti, B., Frank, L. & Learnihan, V. 2014. Sense of community and its association with the neighborhood built environment. *Environment and Behavior* 46(6) 677–697.
- Gallagher, N., Clarke, P. & Gretebeck, K. 2014. Gender differences in neighborhood walking in older adults. *Journal of Aging and Health* 26 (8): 1280–1300.
- Geronimus, A., Pearson, J., Linnenbringer, E., Schulz, A., Reyes, A., Epel, E., Lin, J. & Blackburn, E. 2015. Race-ethnicity, poverty, urban stressors, and telomere length in a Detroit community-based sample. *Journal of Health and Social Behavior* 56 (2): 199–224.
- Helldán, A. & Helakorpi, S. 2014. Eläkeikäisen väestön terveyskäyttäytyminen ja terveys keväällä 2013 ja niiden muutokset 1993–2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Raportti 15/2014, 170 s. ISBN 978-952-302-188-4 (pdf).
- Helminen, V., Vesala, S., Rehunen, A., Strandell, A., Reimi, P. & Priha, A. 2017. Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2017. 124 s. ISBN 978-952-11-4848-4 (PDF). https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/195072/SYKEra_20_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 12.10.2020.]
- Hirvola, A. 2016. Turvallinen kaupunki näkökohtia rakennetun ympäristön suunnitteluun ja toteutukseen. Suomen ympäristö 4/2016. Ympäristöministeriö, Rakennetun ympäristön osasto Helsinki.
- Huuskonen, H., Immonen, M., Koivuniemi, J., Kapulainen, K., Kanerva, J. & Kokki, E. 2020. Kotona asumisen turvallisuuden liittyvän ennakoivan analytiikan kehittäminen KAT3-hankkeessa. Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 2/2020. ISBN 978-952-7217-38-2 (PDF).

- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030. Valtioneuvoston periaatepäätös 17.6.2020. 7 s. https://stm.fi/documents/1271139/20825107/Hyvinvoinnin+terveyden+ja+turvallisuuden+edist%C3%A4minen+2030+-+valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s_F2020.pdf/66e90eeb-138e-b6b3-9b68-83232c174240/Hyvinvoinnin+terveyden+ja+turvallisuuden+edist%C3%A4minen+2030+-+valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s_F2020.pdf [Viitattu 29.9.2020.]
- Kehusmaa, S., Marjeta, N., Mielikäinen, L. & Hynynen, R. 2018. Päätökset ikäasumisen ratkaisuista puuttuvat vielä kunnista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Tutkimuksesta tiiviisti 25, syyskuu 2018. 5 s. ISBN 978-952-343-161-4 (PDF). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136899/URN_ISBN_978-952-343-161-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 16.12.2020.]
- Kekki, T. 2014. Turvallisuuden monet käsitteet. Näkökulmia yhteiskunnan ja yksilön turvallisuuteen. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, Helsinki. SPEK Puheenvuoroja 3. 38 s. ISBN 978-951-797-564-3 (PDF). <https://docplayer.fi/23011260-Tuula-kekki-turvallisuuden-monet-kasitteet-nakokulmia-yhteiskunnan-ja-yksilon-turvallisuuteen-spek-puheenvuoroja.html> [Viitattu 29.10.2020.]
- Kekki, T. & Mankkinen, T. 2016. Turvassa? Kansalaisturvallisuuden tila Suomessa. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 8/2016. 84 s. ISBN 978-952-287-214-2 (PDF). https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/8_Turvassa.pdf/de1af9e2-58ae-4472-8317-3d25e6ffdbd3/8_Turvassa.pdf?version=1.0 [Viitattu 7.8.2020.]
- King, K. 2013. Neighborhood Walkable Urban Form and C-Reactive Protein. Preventive Medicine 57(6): 850-854.
- Kortelainen, J., Oosi, O., Luukkonen, T., Luomala, N., Välikangas, K., Hätäjä, J., Haapakorva, P., Hämeenniemi, R. & Kaasalainen, T. 2020. Ikääntyneiden asuminen – ennakoiti ja varautuminen kunnissa. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55. 176 s. ISBN 978-952-383-033-2 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162584/VNTEAS_202_55_Ikaeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 16.12.2020.]
- Kyttä, M., Puustinen, S., Hirvonen, J., Broberg, A. & Lehtonen, H. 2008. Turvallinen asuinalue. Tampereen Muotiala suunnitelmissa ja kokemuksissa. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 93. Teknillinen korkeakoulu. ISBN 978-951-22-9409-1.
- Laatikainen T. 2009. Vanhustenhuollon ammattilaisten kokemuksia vanhusten kotona asumisen vaikeutumisesta ja tukemisesta 16 kunnassa. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 66, 2009. ISBN 978-951-669-803-1.
- Laatikainen, T. 2019. Environments for healthy and active ageing. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS 53/2019. ISBN 978-952-60-8473-2.
- Laihin, E. & Tuominen, M. 2013. "Stadiin kuuluu pieni rosoisuus". Helsingin turvallisuustutkimus 2012. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 4/2013. ISBN 978-952-272-611-7
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. Suomen säädöskokoelma 980/2012. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980> [Viitattu 9.10.2020.]
- Latham, K. & Clarke, P. 2013. The role of neighborhood safety in recovery from mobility limitations: findings from a national sample of Older Americans (1996–2008). Research on Aging 35 (4) 481–502.
- Latham, K., Clarke, P. & Pavela, G. 2015. Social relationships, gender, and recovery from mobility limitation among Older Americans. Journals of Gerontology, Series B: Psychological and Social Sciences 70 (5): 769–81.
- Laurikainen, H. & Nikkanen, M. 2020. Turvassa 2019. Kansalaisturvallisuus Suomessa. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki. SPEK tutkii 20. 73 s. ISBN 978-951-797-668-8 (PDF). https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_tutkii_20 [Viitattu 22.6.2020.]
- Liikenneturva 2020. Iäkkäät liikenteessä. <https://www.liikenneturva.fi/fi/eri-ikaisena/iakkaat-1#8acddb> [Viitattu 30.10.2020.]
- Lähiöohjelma 2020–2022. Hyvinvoivat, vetovoimaiset lähiöt. Lähiöohjelman yhteistyöryhmä. 8 s. <https://ym.fi/lahioiden-kehittaminen> [Viitattu 11.6.2020.]
- MAL-verkosto. HYMY- hyvinvointiympäristön tietopohjan mallintaminen ja hyvinvointijohtamisen kehittäminen verkostohanke. <https://mal-verkosto.fi/mal-verkosto-hankkeet/hymy-hyvinvointiympariston-tietopohjan-mallintaminen-ja-hyvinvointijohtamisen-kehittaminen-verkostohanke/> [Viitattu 9.10.2020.]
- McMaster University (2018). A safe place: Fostering older adults' sense of security. <https://www.mcmasteroptimalaging.org/blog/detail/blog/2018/10/09/a-safe-place-fostering-older-adults-sense-of-security> [Viitattu 30.10.2020.]
- Molarius, R., Jukarainen, P., Kekki, T., Keränen, J., Laitinen, K., Riikonen, R. & Norri-Sederholm, T. 2020. Alueellisen turvallisuuden tila (ATT) – alueellista turvallisuussuunnittelua ja varautumista tukeva seuranta-, arviointi- ja ennakoitintalli. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:21. 94 s. ISBN 978-952-287-945-5 (PDF). <https://sisainturvallisuus.fi/documents/8347581/8542516/Alueellisen+turvallisuuden+tila+%28ATT%29+%E2%80%93+alueellista+turvallisuussuunnittelua+ja+varautumista+tukeva+seuranta-%2C+arviointi-+ja+ennakoitintalli/96faffb8-604b-4628-2d6e-177e085ca1d0/Alueellisen+turvallisuuden+tila+%28ATT%29+%E2%80%93+alueellista+turvallisuussuunnittelua+ja+varautumista+tukeva+seuranta-%2C+arviointi-+ja+ennakoitintalli.pdf?version=1.0> [Viitattu 11.6.2020.]

- Mäkeläinen, T., Häkkinen, T., Federley, M., Poutanen, O., Kyttä, M., Staffans, A., Välimäki, S., Ratvio, R., Kekki, T. & Nikkanen, M. 2019. Turvalliseksi koetun lähiympäristön ohjauksen ja suunnittelun nykytila ja suosituksia. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:31. 141 s. ISBN 978-952-287-734-5 (PDF). <https://rikoksantorjunta.fi/documents/5235988/5514049/2019-3+Turvalliseksi+koetun+l%C3%A4hiymp%C3%A4rist%C3%B6n+ohjauksen+ja+suunnittelun+nykytila+ja+suositukset+VNTEAS.pdf> [Viitattu 11.6.2020.]
- Norppa, M. & Hovi, H. 2020. Kaunis, vihreä ja rauhallinen – Jalan kaupunginosissa -asukaskyselyn tulokset. Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2020:10. ISBN 978-952-331-792-5.
- Oikeusministeriö. 2016. Turvallisesti yhdessä. Kansallinen rikoksantorjuntaohjelma. Selvityksiä ja ohjeita 30/2016. Helsinki. 41 s. ISBN 978-952-259-522-5 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75193/OMSO_30_2016_Turvallisesti_yhdessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 24.6.2020.]
- Oinas, P. 2019. Aikalaiset arjessaan – kuvia kyläyhteisön paikasta kaupungissa. Acta electronica Universitas Lapponiensis 217. Rovaniemi, Lapin yliopisto. 242 s. ISBN 978-952-337-187-3
- Ojala, T. 2017. Iäkkäiden ja muistisairaiden arjen turvallisuus. OTE – Osallistava Turvallisuus Erityisryhmille. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki. SPEK tutkii 18. 115 s. ISBN 978-951-797-635-0 (PDF). https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_tutkii_18 [Viitattu 11.6.2020.]
- Pajala, S. 2016. Iäkkäiden kaatumisen ehkäisy. Opas 16, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. 4. painos. ISBN 978-952-245-502-2 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79998/THL_Opas_16_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 11.10.2020.]
- Parikka, S., Pentala-Nikulainen, O., Koskela, T., Kilpeläinen, H., Ikonen, J., Aalto, A-M., Muuri, A., Koskinen, S. & Lounamaa, A. 2018. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.terveytemme.fi/finsote/alueet2018/kaikki.html> [Viitattu 31.8.2020.]
- Parra, D.C., Gomez, L.F., Sarmiento, O.L., Buchner, D., Brownson, R., Schimid, T., Lobelo, F., 2010. Perceived and objective neighborhood environment attributes and health related quality of life among the elderly in Bogota, Colombia. Social Science & Medicine 70(7): 1070–1076.
- Pelastuslaki. Suomen säädöskokoelma 379/2011. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379> [Viitattu 9.10.2020.]
- Poikonen, S. 2019. Hyvinvointijohtaminen ja terveyden edistäminen kunnissa. Turvallisuus ja osallisuus kuntien hyvinvointikertomuksissa. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylä. Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma, syksy 2019. 79 s. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/66628/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201912045117.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 11.6.2020.]
- Population Reference Bureau 2017. Today's Research on Aging. Program and Policy Implications no. 35 February 2017. <https://www.prb.org/todays-research-aging-neighborhoods-health/> [Viitattu 30.10.2020.]
- Poutanen, O., Kyttä, M. & Staffans, A. 2019. Virtuaalinen turvallisuuskävely testissä. Haaste 1/2019. https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12019_2/virtuaalinenturvallisuuskavelytestissa.html [Viitattu 18.11.2020.]
- Rajaniemi, J. & Rappe, E. 2020. Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Ympäristöministeriö, Helsinki. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:2. 80 s. ISBN 978-952-361-042-2 (PDF). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162050/YM_2020_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 18.8.2020.]
- Rantakokko, M., Iwarsson, S., Manty, M., Leinonen, R., & Rantanen, T. 2012. Perceived barriers in the outdoor environment and development of walking difficulties in older people. Age and Ageing 41: 118–121. doi:10.1093/ageing/afr136
- Rappe, E., Kotilainen, H., Rajaniemi, J. & Topo, P. 2018. Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. Ympäristöministeriö, Helsinki. Ympäristöopas 2018. 130 s. ISBN 978-952-11-4806-4 (PDF). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161060/YO_2018_Muisti_ja_ikaystavall_asuminen_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 18.8.2020.]
- Rikoksantorjuntaneuvosto. 2019. Turvaohjeita senioreille. 19 s. <https://rikoksantorjunta.fi/documents/5235988/5514012/2019+Turvaohjeita+senioreille.pdf/b14a3f58-1aa7-2feb-d10f-37f518eaff68/2019+Turvaohjeita+senioreille.pdf?version=1.0&t=1568980095000> [Viitattu 16.9.2020.]
- Rikoksantorjuntaneuvoston sihteeristö. 2011. Turvallisuuskävelyt Opas järjestäjille ja osallistujille. 15 s. <https://rikoksantorjunta.fi/documents/523sihteer5988/5514012/2011+Turvallisuusk%C3%A4velyopas> [Viitattu 11.6.2020.]
- Ruonakoski, A., Somerpalo, S., Kaakinen, J. & Kinnunen, R. 2005. Esteettömyys ja ikääntyneiden palvelutarve. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:11. ISBN 952-00-1751-8 (PDF)
- Sanastokeskus TSK. 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Sanastokeskus TSK, Helsinki. TSK 50. 87 s. ISBN 978-952-9794-36-2 (PDF). http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kokonaisturvallisuuden_sanasto_2.pdf [Viitattu 21.10.2020.]

- Satariano, W., Ivey, S., Kurtovich, E., Kealey, M., Hubbard, A., Bayles, C., Bryant, L., Hunter, R. & Prohaska, T. 2010. Lower-body function, neighborhoods, and walking in an older population. *American Journal of Preventive Medicine* 38 (4): 419–28.
- Savikko, N., Routsalo, P., Tilvis, R. & Pitkälä, K. 2006. Ikääntyneiden turvattomuuden kokemus ja sen yhteys yksinäisyyden kokemiseen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 43: 198–206.
- Seppälä, M. 2010. Asuinalueuunnittelu asukkaiden turvallisuudentunteiden tukijana – Tapaukset Muotiala ja Tesoma. *Aluetieteen pro gradu*-työ, Yhteiskuntatieteiden laitos, Tampereen yliopisto. 69 s.
- Sillanpää, P. 2020. Jalan kaupungille – Houkutteleva kävely-ympäristö Helsingissä käyttäjänäkökulmasta. *Diplomityö, maisema-arkkitehtuuri*, Aalto yliopisto. 160 s.
- Sisäministeriö. 2014. Päätöksiä turvallisuudesta. Turvallisuus osaksi kunnan sähköistä hyvinvointikertomusta. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 15/2014. Helsinki. 23 s. ISBN 978-952-491-967-8 (PDF). <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78987/Turvallisuus%20osaksi%20s%C3%A4hk%C3%B6ist%C3%A4%20hyvinvointikertomusta.pdf> [Viitattu 11.6.2020.]
- Sisäministeriö. 2017. Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 15/2017. Helsinki. 50 s. ISBN 978-952-324-138-1 (PDF). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y> [Viitattu 11.6.2020.]
- Sisäministeriö. 2018. Turvallinen elämä ikääntyneille — toimintaohjelman päivitys. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 6/2018. Helsinki. 48 s. ISBN 978-952-324-182-4 (PDF). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160520/6%202018%20SM%20Turvallinen%20elama%20ikaantyneille.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 11.6.2020.]
- Sisäministeriö. 2019a. Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:2. Helsinki. 32 s. ISBN 978-952-324-241-8 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161278/SM_2_2019_Turvallisuutta%20kaikkialla.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 11.6.2020.]
- Sisäministeriö. 2019b. Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025. Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:33. Helsinki. 35 s. ISBN 978-952-324-304-0 (PDF). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161956/SM_2019_33.pdf [Viitattu 11.6.2020.]
- Sisäministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto 2014. Paikallinen turvallisuussuunnittelu. Prosessi tutuksi ja ideoita työn kehittämiseen kunnissa. 43 s. http://www.xn--kylturvallisuus-2kb.fi/w/images/1/19/Paikallinen_turvallisuussuunnittelu_-_opas.pdf [Viitattu 10.9.2020.]
- SITRA. 2014. Uusi turvallisuus. <http://www.sitra.fi/tulevaisuus/uusi-turvallisuus> [Viitattu 28.10.2020.]
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014–2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:16. Helsinki. 69 s. ISBN 978-952-00-3431-3 (PDF). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74772/JUL_2013_16_v%C3%A4risus_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 1.9.2020.]
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020a. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31. Helsinki. 44 s. ISBN 978-952-00-6865-3 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162462/STM_2020_31_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 2.10.2020.]
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020b. Turvallisesti kaiken ikää – Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma 2021–2030 sekä selvitys kustannuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:33. Helsinki. 300 s. ISBN 978-952-00-8343-4 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162537/STM_2020_33_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 13.11.2020.]
- Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. 2020. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29. 75 s. ISBN 978-952-00-5457-1 (PDF). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf [Viitattu 2.10.2020.]
- Sotkanet. 2020. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://sotkanet.fi/index> [Viitattu 14.10.2020.]
- Sun, V., Stijacic Cenzer, I., Kao, H., Ahalt, C. & Williams, B. 2011. How safe is your neighborhood? Perceived neighborhood safety and functional decline in older adults. *Journal of General Internal Medicine*. DOI: 10.1007/s11606-011-1943-y
- Suomen ympäristökeskus. Paikkatietopohjainen menetelmä ympäristön hyvinvointitekijöiden tunnistamiseen (StrateGIS). [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS/Paikkatietopohjainen_menetelma_ymparisto\(55875\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Paikkatietopohjainen_menetelma_ympariston_hyvinvointitekijoiden_tunnistamiseen_StrateGIS/Paikkatietopohjainen_menetelma_ymparisto(55875)) [Viitattu 9.10.2020.]
- Taegen, J., Verma, I. & Arpiainen, L. 2020. Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevässä kunnissa. Elinvoimainen taajama -hanke. Ympäristöministeriö, Helsinki. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:21. ISBN 978-952-361-248-8 (PDF). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162402/YM_2020_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 15.10.2020.]

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Vanhuspalvelujen tila, kuntakysely 2018. <https://www.slideshare.net/THLfi/vanhuspalvelujen-tila-2018> [Diat tuloksista. Viitattu 16.12.2020.]
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Vanhuspalvelujen tila -tutkimus, THL 2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointikertomusten minimitietosisältö. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tiedon-hyodyntaminen/hyvinvointikertomusten-minimitietosisalto> [Viitattu 6.8.2020.]
- Terveydenhuoltolaki. Suomen säädöskokoelma 1326/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326> [Viitattu 15.10.2020.]
- Tilastokeskus. 2019. Väestöennuste 2019. StatFin-tilastotietokanta. <http://www.stat.fi/tup/statfin/index.html> [Viitattu 27.8.2020.]
- Tilastokeskus. 2020. Yksinasuminen yleistynyt etenkin nuorten ja iäkkäiden ikäryhmissä 2019. http://tilastokeskus.fi/til/asas_2019/asas_2019_05-20_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. 2021. Väestön ennakkotilasto 2020.
- Uusihannu, S. 2015. Kotona asuvien ikääntyneiden ihmisten koettu turvattomuus. Pro gradu –tutkielma. Gerontologia ja kansanterveystiede, Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta, terveystieteiden laitos. 59 s.
- Vaarama, Marja. 2004. Ikääntyneiden toimintakyky ja hoivapalvelut – nykytila ja vuosi 2015. Julk. Kautto, M. (toim.) Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston julkaisusarja 33/2004. s. 132–198. https://vnk.fi/documents/10616/622938/J3304_lk%C3%A4%C3%A4ntyminen%20voimavarana.pdf/7660c14f-763b-485e-9a56-eff59c1bfd7c
- WHO. 2007. Global Age-friendly Cities: A Guide. Geneva. 76 s. ISBN 978-92-4-154730-7. https://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf [Viitattu 20.8.2020.]
- WHO. 2017. Age-friendly environments in Europe. A handbook of domains for policy action. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/334251/9789289052887-eng.pdf> [Viitattu 21.10.2020.]
- WHO. 2018. The Global Network for Age-friendly Cities and Communities. Looking back over the last decade, looking forward to the next. Geneva. 35 s. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/278979/WHO-FWC-ALC-18.4-eng.pdf?sequence=1> [Viitattu 19.8.2020.]
- WHO. Age-friendly World. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/> [Viitattu 17.2.2021.]
- Vilkko, A., Sainio, P., Hammar, T. & Vainio, S. 2018. Asuinympäristö. Julk.: Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi, K. & Koskinen, S. (toim.). Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. FinTerveys 2017 -tutkimus. THL, Helsinki. Raportti 4/2018. S. 169–174. ISBN 978-952-343-105-8 (PDF). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136223/Rap_4_2018_FinTerveys_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 9.9.2020.]
- Won J., Lee, C., Forjuoh, S. & Ory, M. 2016. Neighborhood safety factors associated with older adults' health-related outcomes: A systematic literature review. *Social Science & Medicine* 165: 177–186. <http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.07.024>
- Ympäristöministeriö. 2020. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020–2022. 7 s. <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B495561E4-16B8-4A4D-B91E-F4E6D33F0585%7D/156659> [Viitattu 15.6.2020.]

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-225-9 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF